

זכויות וחשיבה מונעת בהחלטות ציבוריות

השפעת המודעות למעורבות זכויות לצד חשיבה מונעת על
הכרעות מדיניות

חיבור זה מוגש כעבודת גמר לקראת התואר

"מוסמך אוניברסיטה" – מ.א.

על ידי

שירן ברזילי גלוטר

העבודה נכתבה בהדרכת:

ד"ר רענן סוליציאנו-קינן

תוכן עניינים

1	תוכן עניינים
3	מבוא
6	רשימת טבלאות
6	רשימת תרשימים
7	סקירת ספרות מחקרית
7	על זכויות ואינטרסים ציבוריים
7	מהי זכות
10	מהו אינטרס ציבורי
12	זכויות ואינטרסים במשפט הישראלי
12	זכויות במשפט הישראלי
13	"אינטרס ציבורי" במשפט הישראלי
13	מה בין "זכות" ל"אינטרס ציבורי" במשפט הישראלי?
16	הזכות להפגין במשפט הישראלי
19	כיצד נורמות משפטיות נתפסות בעיני הציבור?
22	גורמים שונים המשפיעים על קבלת ההחלטות
22	כללי
22	תיאוריית החשיבה המונעת (Motivated Reasoning)
23	איך ההעדפות שלנו משפיעות על ההחלטה?
24	חשיבה מונעת פועלת גם בהחלטות משפטיות
27	שאלת המחקר
28	השערות המחקר

31	שיטת המחקר
31	מהלך הניסוי
31	כללי
32	פיילוט
35	הניסוי העיקרי
37	תוצאות הניסוי
37	סטטיסטיקה תיאורית
38	בדיקת השערות המחקר
44	דיון מסכם ומסקנות
51	רשימת מקורות
55	נספחים
55	נספח 1 : שאלון פיילוט
59	נספח 2 : שאלון הניסוי

מבוא

מה המילה "זכות" מעוררת בנו? האם "מסגור" של טענה מסוימת כ"זכות" תסייע לי לשכנע את השומעים בצדקתי? אם אזרחים מושפעים מהמידה שבה הם מודעים לזכויות, הרי שיש לכך חשיבות בעיקר עבור מתכנני המדיניות כאשר הם עוסקים בעיצובה של מדיניות שנועדה להגן על זכויות.

הכרעת מדיניות צריכה להביא בחשבון שיקולים משיקולים שונים בדרגות חשיבות שונות. ישנם שיקולים המערבים בתוכם זכויות במדרגי חשיבות שונים וישנם שיקולים המערבים אינטרסים ציבוריים. ישנם גם שיקולים אחרים המערבים ערכים. עבודה זו, מתמקדת בדילמה המערבת שני שיקולים – "זכות" אל מול "אינטרס ציבורי" – וכפי שיפורט ישנה חשיבות להבחנה בין השיקולים.

כיום מקובל להניח כי המונח "זכות" נקשר בעיקר לשדה המשפטי. "זכות" היא בעלת מעמד נורמטיבי מיוחד. אולם, העיסוק בזכויות החל עוד בשלב שבו החלה להתגבש החשיבה המדינית, וסביב מקורן של הזכויות והיקפן התעוררו דיונים פילוסופיים רבים. זכויות נתפסו מאז ומתמיד כמכשירים היכולים להגביל את כוחו ועריצותו של השלטון על מנת להגן על צרכיו הבסיסיים של הפרט. גם בישראל, לזכויות מעמד מיוחד מבחינה משפטית. זכויות יסוד בפרט זכות להגנה חוקתית מיוחדת. מבחינה משפטית, על פי רוב, שיקול המערב "זכות" יקבל העדפה מיוחדת, ולכל הפחות יחייב איזון מיוחד ועדין שיאפשר פגיעה מינימלית בו, כאשר מתעוררת דילמה המערבת שיקול סותר.

"אינטרס ציבורי" הוא מושג השם במרכז את הציבור. הוא נפרס על פני ציבור רחב והוא כולל יעד קולקטיבי שאינו נוגע לפרט מסוים. לסיווג כאינטרס ציבורי ולא כזכות יסוד ישנה משמעות משפטית שכן הניתוח המשפטי כאשר מדובר בפגיעה בזכויות לעומת פגיעה באינטרס ציבורי הוא שונה (בירנהק, 2002; בן בשט ואח', 2009).

מבחינה ציבורית, ניתן לומר כי גם אם הדקויות המשפטיות אינן מוכרות, לנורמות משפטיות יש השפעה על עיצוב דעת קהל. תימוכין לכך ניתן למצוא במסגרת תיאוריית המסגור המתמייחסת לדרך שבה מעוצבת דעת קהל. בהקשר זה נמצא כי נורמות משפטיות מהוות מסגרת חשובה, ולפיכך, מרבית האנשים ייטו לפרש נושאים באמצעותם. מחקר שערך Chong (1993)

מלמד כי לאנשים יש נטייה להגן על מה שהם תופסים כזכות חוקתית, למרות שהם לא תמיד מבינים מהן ההצדקות לזכות האמורה.

עבודה זו עוסקת באופן שבו שיקולים מסוג "זכות" משפיעים על קבלת ההחלטה וכיצד הם פועלים לצד העדפות אידיאולוגיות של אנשים. תחום קבלת ההחלטות מתמקד באופן שבו אנשים מקבלים החלטות. לכאורה, הכרעה בתחום המדיניות אמורה להתקבל על בסיס שיקולים רלוונטיים ואובייקטיביים. אולם, מחקרים שונים מתחום קבלת ההחלטות מלמדים כי הכרעות אינן מתקבלות תמיד באופן אובייקטיבי. מחקרים שהתבצעו בעיקר בקרב משפטנים, מלמדים שהחלטות מתקבלות, בין היתר, גם על בסיס העדפותיו ונטיותיו של מקבל ההחלטה. במסגרת זו הראו מחקרים כי להעדפות האידיאולוגיות של הנשאלים יש השפעה על תהליך קבלת ההחלטה. מקובל לייחס טענות אלה לתיאוריית החשיבה המונעת (Motivated Reasoning או Motivated Cognition). לפי תיאוריה זו, תהליך קבלת ההחלטות מתבצע כך שההחלטה מתקבלת אצל אדם כבר בשלבים מוקדמים של החשיפה למידע, במסגרת ההעדפות והאמונות האפריוריות שלו, וחלק משמעותי בתהליך העיבוד מופנה לחיפוש ההצדקות לאותה החלטה ראשונית.

מהי אם כן ההשפעה של המודעות לקיומה של זכות בסיטואציות בהן ישנם שיקולים מתחרים בקרב אזרחים וכיצד מודעות זו מתנהגת לצד ההשפעה של האידיאולוגיה של הנשאלים על קבלת ההחלטה? זו השאלה שבה עוסקת עבודה זו. שאלה זו תיבחן באמצעות התמקדות בדילמה הדורשת הכרעה בין הזכות להפגין לבין האינטרס הציבורי של שמירה על הסדר הציבורי וביטחון הציבור. עיקר ההתמקדות תהא בהשפעת המודעות ל"זכות" על קבלת ההחלטה ובאינטראקציה שלה עם החשיבה המונעת.

עיקר המחקרים שנערכו עד כה בתחום החשיבה המונעת, למיטב ידיעתי, התמקדו בקהל נשאלים משפטנים. מחקר זה מבקש לבחון את אופן קבלת ההחלטות בקרב הציבור הרחב שאינו משפטן. חידוש נוסף הגלום בשאלת המחקר הוא הבדיקה כיצד משפיעים המודעות ל"זכות" והחשיבה המונעת על קבלת ההחלטה כשהם נמצאים זה לצד זה. עניין זה, לא נבדק בספרות המקצועית, עד כמה שידוע לי.

לשם בדיקת שאלת המחקר ערכנו ניסוי בקרב 1755 נשאלים. הניסוי כלל שלושה תנאים בינאריים בין-נשאלים, שיצרו שמונה קבוצות ניסוי. שני התנאים המרכזיים שסייעו בבחינת

שאלת המחקר הם המודעות ל"זכות" והזהות הפוליטית של הארגון שהגיש את הבקשה לקיים הפגנה. הנשאלים התבקשו להשיב כיצד היו מחליטים בתור מפקד מחוז במשטרה בשאלה האם לאשר קיום של הפגנה המערבת חשש ממשי להפרות סדר. המניפולציה המרכזית על מנת לבחון את שאלת המחקר היתה פשוטה אך גם עדינה באופייה – אי/הכללת המילה "זכות" בתיאור הדילמה. כמו כן, בחצי מהנוסחים הארגון מבקש ההפגנה היה "אם תרצו" ובחצי "שוברים שתיקה".

המסקנה המעניינת שהעלו תוצאות הניסוי היא שהגברת המודעות לקיומה של זכות גרמה עלייה במידת ההגנה על זכויות. עם זאת, עלייה זו מוגבלת למקרים שבהם ההגנה על הזכות עולה בקנה אחד עם מידת התמיכה של הנשאל בנושא ההפגנה – כלומר, עם השקפותיו האידיאולוגיות. במקרים בהם ההגנה על הזכות לא הלמה את עמדותיו של הנשאל, לא ניתן היה להצביע על השפעה כלשהי של המודעות לזכות על ההחלטה.

להלן אציג את מהלך הטיעון: אתחיל בסקירת הרקע התיאורטי- ראשית, הצגת מונחי היסוד- מהי זכות ומהו אינטרס ציבורי וכיצד נורמות משפטיות נתפסות בעיני הציבור, אפרט מעט על מעמדן של זכויות ואינטרסים ציבוריים בישראל והשלכות ההבחנה ביניהם. בהמשך, אתייחס לזכות להפגין, אשר בה השתמשתי במסגרת הניסוי שנערך, ויחס הפסיקה בישראל אליה. לאחר מכן, אסקור את תיאוריית החשיבה המונעת מתחום קבלת ההחלטות ובמסגרתה אציין גורמים שונים המשפיעים על קבלת ההחלטות. בשלב הבא אציג את שאלת המחקר ואת ההשערות שעמן התחלנו את העיסוק בחקר השאלה ואת המתודולוגיה של הניסוי שערכנו על מנת לחקור שאלה זו. לבסוף, אציג את תוצאות הניסוי שהתקבלו, אערוך דיון מסכם לגביהן ואציג את המסקנות. קריאה נעימה.

רשימת טבלאות

טבלה מס 1 : תיאור המדגם..... 37.....

טבלה מס 2 : בדיקת השערות המחקר..... 40.....

רשימת תרשימים

תרשים מס. 1 : ההסתברות לאשר את ההפגנה כתלות באידיאולוגיה הפוליטית (פיילוט)..... 34.....

תרשים מס. 2 : הסיכוי לאשר את ההפגנה כתלות באידיאולוגיה של הנשאל..... 41.....

תרשים מס. 3 : הסיכוי לאישור ההפגנה כתלות במודעות ל"זכות", זהות הארגון ואידיאולוגיית

הנשאל..... 42.....

סקירת ספרות מחקרית

החלטות בתחום המדיניות הציבורית מערבים שיקולים מסוגים שונים. שיקולים אלה יכולים להיות מגוונים מבחינת עולמות התוכן שהם לקוחים מהם, אך הם גם עשויים להיות שונים מבחינת מדרג חשיבותם. מבחינה משפטית, יש משמעות למדרג הנורמטיבי של שיקולים שונים כאשר ישנה התנגשות ביניהם והדבר מוביל לניתוח משפטי שונה הנדרש על מנת ליישב את הדילמה (בירנהק, 2002). אולם, חשוב לזכור כי יש להבחנה זו גם משמעות חברתית-ציבורית. עבודה זו עוסקת במתח שבין שיקולים מסוג זכות לבין שיקולים מסוג אינטרס ציבורי. בהקשר זה, העבודה מבקשת להתמקד במתח שבין הזכות להפגין, הנתפסת כזכות הנקשרת לחופש הביטוי-זכות הנתפסת כזכות יסוד במשפט הישראלי, לבין אינטרס ציבורי הקשור בשמירת הסדר הציבורי וביטחון הציבור.

בחלק זה אסקור את הרקע התיאורטי והמחקרי עליו מבוססת שאלת המחקר בעבודה זו. במסגרת חלק זה אניח ראשית את הבסיס להבנת המושגים "זכות" ו"אינטרס ציבורי" ואת היחסים ביניהם ואפרט על מעמדן של זכויות יסוד ומעמדם של אינטרסים ציבוריים במשפט הישראלי. מכיוון ששאלת המחקר מעמידה במבחן את המודעות לזכות להפגין, ארחיב מעט אודות מעמדה של הזכות להפגין, הנקשרת לחופש הביטוי, שנתפס במשפט הישראלי כזכות יסוד, ולזכות ההתאגדות המהווה זכות אזרחית במשפט הישראלי. בהמשך, אתייחס לתיאוריית המסגור על מנת לחדד את ההיבט הציבורי שבתפיסת נורמות משפטיות ואמשיך בהסבר אודות תיאוריית החשיבה המונעת המהווה חלק מתחום קבלת החלטות ומסבירה כיצד ההעדפות שלנו משפיעות על קבלת החלטות. בכל חלק אציג רקע קצר ומחקרים בתחום הרלוונטי, אם ישנם, ולבסוף את הקשר הנבדק לשאלת המחקר.

על זכויות ואינטרסים ציבוריים

מהי זכות

למונח זכויות יש היבטים רבים. החל במובן הפילוסופי, דרך ההיבטים הסוציולוגיים, המשפטיים ועד לאופן שבו אנו משתמשים במונח בחיי היומיום. מבחינה היסטורית, העיסוק במונח 'זכויות' התחיל במסגרת החשיבה המדינית אודות מקורות כוחה של המדינה. בהקשר זה, מקורן של זכויות האדם הוא ברצון להגביל את כוח השלטון, ואת האפשרות שאחרים ינהגו באופן פוגעני כלפי פרטים, בייחוד כאשר מדובר בצרכים הבסיסיים ביותר (גביון, 1991). ניתן למצוא רעיונות אלה בתיאוריות ליברליות המזוהות למשל עם ג'ון לוק, ז'אן ז'ק רוסו וג'ון סטיוארט מיל. מכיוון

ששאלת המחקר איננה עוסקת בשאלת תוקפן של זכויות אלא מבקשת להתמודד עם המודעות אליהן והשפעתה במקרים של התנגשות עם אינטרסים אחרים, אציג בקצרה מספר מודלים הקשורים לאופן שבו הובנו זכויות במרוצת השנים, תוך דגש על תיאוריות הקשורות בכוחן והיקפן, ולא אתייחס בהרחבה לתיאוריות השונות המתייחסות למקורן הפילוסופי והמשפטי של הזכויות.

המלומד Waldron בהקדמה לספרו Theories of Rights (1984) מציג בקצרה את התפתחות מושג הזכויות, תיאור היפה גם לענייננו. בין היתר, מציין Waldron שהשיח המודרני סביב זכויות מעסיק משפטיים ופילוסופים רבים, בניסיון להיות מדויקים בשימוש ברעיון הזכויות. כך למשל, בשלב מוקדם יחסית, ידעו לתאר כי זכויות קשורות רעיונית למושג החובה, ולרעיונות של כללים משפטיים ושל עקרונות, אך לא היתה מתודולוגיה סדורה בעניין. בהקשר זה, בולטת עבודתו של Hohfeld (1917) אשר הציג את הקשר שבין זכויות לחובות באופן שהשפיע על צורת החשיבה השלטת במשפט עד היום. Hohfeld הביע את מושג ה"זכות" ואת הקשר שלה ל"חובה" באמצעות טבלה בעזרתה ניתן לכאורה לתאר את כל מערכות היחסים האפשריות בין שני צדדים. המצב הראשון בטבלה הוא של זכות במובנה המדויק. זכות קיימת תמיד כאשר לצד השני יש חובה. המצב השני בטבלה הוא חירות, חופש (העדר חובה שלא לפעול). כאשר לצד אחד יש חירות לעשות פעולה מסוימת כלפי הצד השני, פירושו שלצד השני יש באותו רגע מצב של העדר זכות. החלק השני בטבלה אף מציג את הקשר למונחי "כוח" ו"חסינות".

שתי תיאוריות נוספות המתייחסות לקשרים שבין זכויות לבין חובות הן "תיאוריית הבחירה" של Hart (1982), ו"תיאוריית האינטרס" שמתקשרת ל-Bentham, אך דוגלים בה גם הוגים מודרניים כמו יוסף רז (1986). במסגרת תיאוריית הבחירה, מנסה Hart להסביר את עמדתו שלפיה זכות נקשרת לחובה, אך יש לה "דבר מה נוסף" שמייחד אותה. לפי עמדתו, למי שיש זכות, יש גם את השליטה על החופש של אנשים אחרים. לפי תורת האינטרס, לעומת זאת, מי שיש לו זכות הוא הנהנה העיקרי מחובתו של אדם אחר¹. קיומה של הזכות תלוי באינטרס הביצוע או אי הביצוע של הפעולה שלאדם אחר יש חובה לעשותה².

¹ הארט לא מסכים לטענה זו כי לדעתו יש צדדים שלישיים שיכולים ליהנות מקיומה של החובה, אך אין להם זכות.
² להרחבה ניתן לפנות ל-Hart (1982), ורז (1986).

למרות המחלוקת סביב הגדרת הזכויות, רוב התיאורטיקנים מסכימים כי לזכויות יש כוח נורמטיבי מיוחד. בהקשר זה, ניתן לציין את עמדתו של Dworkin אשר סבור גם הוא כי למילה זכות יש כוח שונה בהקשרים שונים. בספרו, *Taking Rights Seriously* (1978) הוא מסביר שבדרך כלל כשאנחנו אומרים שלאדם יש זכות מסוימת לפעול בעניין מסוים, המשמעות היא שזה יהיה לא בסדר להתערב באותו ענין, או שלפחות נצטרך הצדקה מיוחדת על מנת להתערב בפעילותו זו (Dworkin, 1978). Dworkin, מנסה לבטא את הכוח המיוחד שיש למונח זכות באמצעות השוואה ל"קלף מנצח" (Dworkin, 1984). כוונתו היא בעיקר לזכויות פוליטיות, כלומר זכויות אשר יכולות לעמוד כנגד הממשל, ולא בהכרח זכויות המעוגנות בחוק. לטענתו, יש לראות בזכויות "קלף מנצח", המוחזק על ידי הפרטים. לדידו של Dworkin, הזכות נותנת למי שאוחז בה הצדקה חזקה מספיק על מנת שיתנהג באופן מסוים או על מנת לדרוש דבר מה מסוים. ההצדקה הזו כה חזקה עד שלכאורה, היא אף גוברת על שיקולים כלליים אחרים (Dworkin, 1984). אך, אין זה אומר שזכויות יכולות לעמוד כנגד שיקולים חזקים מאוד, קיצוניים או שיקולי תועלת. תפקיד הממשלה, בעיניו של Dworkin, הוא לאזן בין זכות הפרט לטוב הכללי. כלומר, אין זה אומר שלמדינה אין אפשרות להגביל את הזכות בכלל. המדינה יכולה להגביל את הזכות כשזה הכרחי להגן על זכויות של אחרים, או כדי למנוע קטסטרופה, או אפילו על מנת להשיג טובה לציבור. לפיכך, כאשר הממשלה מגדירה זכות, היא חייבת, לאזן בין העלות החברתית והתועלות ולבצע את ההתאמות ההכרחיות. תיאוריה זו של Dworkin זכתה ללא מעט ביקורת מצד Hart (1979) ורוז (1978), אולם ביקורתם מתמקדת בעיקר לאופן שבו Dworkin קושר את תיאוריית הזכויות שלו לתועלתנות³, עניין שחורג מגבולות עבודה זו.

ניתן לסכם חלק זה באמצעות הצעתו של Waldron לאימוץ מספר מודלים להבנת כוחן של זכויות בספרו (Waldron, 1984). המודל הראשון – לפיו הזכות היא אינטרס חשוב מאוד. לפיכך, יש לה משקל גדול יותר מאשר לאינטרסים אחרים. כפועל יוצא מכך, במקרים מסוימים, אך לא תמיד, ידה תהיה על העליונה. כך למשל, אם כנגד הזכות תעמוד כמות מספקת של אינטרסים אחרים, תיסוג הזכות מפניהם. לפי המודל השני של Waldron לאינטרסים שמוגנים על ידי זכויות יש עדיפות על אינטרסים אחרים, "רגילים". לפי מודל זה, זכויות הפרט יקבלו

³ יש שיבינו את התיאוריה של דבורקין כ"אנטי תועלתנית". דיון זה חורג מהשאלה בה מתמקדת עבודה זו. להעמקה נוספת ניתן לפנות ל (Hart, 1979), (Raz, 1978).

עדיפות על פני שיקולים תועלתניים. המודל השלישי והנתון ביותר למחלוקת מתייחס לכך שזכויות הן למעשה הבסיס לדרישות מסוימות, המחייבות פעולה. לפי מודל זה, אם לאדם יש זכות שלא להיות מעונה, הרי שדי בכך לגרום לאחר אף שלא להרהר ברעיון לענות אדם. כלומר קיומה של הזכות מונע באופן מוחלט התנהגות מסוימת כלפי מי שנושא אותה. כך או כך, נראה כי ניתן להסכים שלזכויות יש מעמד מיוחד בשיח הפילוסופי-משפטי, אך בעיקר, ובכך מתמקדת עבודה זו, - בחיי היום-יום.

מהו אינטרס ציבורי

המונח "אינטרס ציבורי" תופס מקום בשיח פוליטי, משפטי וכלכלי. הגדרתו של "אינטרס" היא מורכבת. לצורך עבודה זו ניתן להסתפק בהגדרה של "צורך, רצון או שאיפה של פרט או של אוסף של פרטים" (בירנהק, 2002). אינטרס יכול להיות "פרטי" או "ציבורי". בהקשר של עבודה זו אתמקד באינטרס ציבורי המהווה אינטרס משותף עבור קבוצת פרטים (בירנהק, 2002).

בן-בשט ואח' מציגים במאמרם (2009) את שתי הגישות הכלליות המרכזיות בדבר הגדרת "אינטרס ציבורי", גישות המוצגות גם במאמרו של Benditt (1973) ויפות לענייננו: האחת, גישתו של Bentham, פוזיטיביסט המשויך לזרם התועלתני, מתייחס לאינטרס ציבורי כסך כל האינטרסים של הפרטים המרכיבים את הציבור. לדידו, פעולה ממשלתית ההולמת את האינטרס הציבורי היא זו הנוטה להגדיל את האושר בקרב הקהילה, יותר מאשר פעולה המנסה לצמצמה. השני, ROUSSEAU, שלעומת Bentham, משתמש בהגדרה עמומה יותר שלפיה האינטרס הציבורי מכיל את כל האינטרסים הפרטיים האוניברסליים המשותפים. לכן, אם ניתן להצביע על רצון כללי כלשהו, אזי מדובר באינטרס ציבורי.

Benditt (1973) מסביר שלא כל אינטרס יכול להפוך לאינטרס ציבורי. על מנת להפוך לאינטרס ציבורי, הוא מציב שני תנאים: הראשון הוא כי מדובר באינטרס שמצוי או עלול להיות מצוי בסכנה. לכן, ניתן לדבר על אינטרס ציבורי במקרים של מחסור. התנאי השני מתייחס לכך שהפעולה הנדרשת אינה בהישג ידם של הפרטים.

בן-בשט ואח' (2009), המציגים הבחנות אלה גם במאמרם, מציעים הבחנה נוספת בין אינטרס ציבורי מסדר ראשון לבין אינטרס ציבורי מסדר שני. הראשון, מתייחס לאינטרסים אשר לשם הגשמתם מתכנסים פרטים תחת מסגרת מדינית, ואילו השני, מתייחס לאינטרסים הנוצרים בעקבות ההתכנסות תחת מסגרת זו.

"אינטרס", בין אם פרטי או ציבורי, נמצא במדרג נורמטיבי נמוך יותר מזכויות. בירנהק (2002) מציין במאמרו כי אינטרס אינו ערך העומד בפני עצמו, כי אם אמצעי חשוב למימוש ערכים אחרים. ישנם אף אינטרסים אשר קיימת מחלוקת לגבי הערכים השונים שהם משרתים. ממהותו זו, טוען בירנהק, ברורה חולשתו הנורמטיבית. עם זאת, ישנם מקרים שבהם מתודולוגיה חוקתית מסוימת מביאה למצב שבו אינטרס גובר על זכויות (בירנהק, 2002). דיון במתודולוגיה זו חורג מגבולות עבודה זו.

הפירוט שתואר מעלה הוא דיון פילוסופי-משפטי סביב הגדרת "אינטרס ציבורי". ספק אם הציבור הרחב בקיא בדקויות השונות. מטרת ההצגה הכללית היא להניח את היסודות הראשונים להבנת הרקע הכללי למונח. הנחתי כי לצורך עבודה זו, המבקשת להתמקד בעיקר בהשפעת המודעות ל"זכות" על קבלת ההחלטות ובאינטראקציה שלה מול העדפות אידיאולוגיות על קבלת ההחלטה, אין צורך לפרט מעבר לכך. בחלק הבא, אתייחס לזכויות ואינטרסים במשפט הישראלי, על מנת לחדד את ההסתכלות על זכויות ואינטרסים בישראל. בהמשך, אתייחס למשמעות הציבורית, שבה מבקשת העבודה להתמקד, הניתנת לנורמות משפטיות במסגרת תיאוריית המסגור.

זכויות ואינטרסים במשפט הישראלי

לאחר שסקרתי בקצרה את התפיסה לגבי זכויות ואינטרסים, אפנה לתאר את התפיסה המשפטית הישראלית בקצרה. אשר לזכויות, התפיסה המשפטית הישראלית המקובלת היא שכדי להעניק תוקף משפטי לזכות כזכות יסוד, עליה להיות מעוגנת באופן פורמאלי כזכות יסוד. באשר לאינטרסים, יחסה של הפסיקה מורכב יותר. ישנם אינטרסים שונים שהפסיקה הכירה בהם כאינטרסים ציבוריים, עליהם אפרט בהמשך. בחלק זה אסביר על התבססות מעמדן של זכויות היסוד במדינת ישראל ועל התפיסה המשפטית ביחס לכוחן כאשר הן מתנגשות בזכויות או באינטרסים אחרים. אמשך בהסבר קצר על תפיסת המשפט הישראלי את האינטרסים ואסיים בהסבר קצר על ההבחנה המשפטית בין השניים וההשלכות של ההבדלים ביניהם.

זכויות במשפט הישראלי

זכויות היסוד בישראל עוגנו לראשונה בשנת 1992 בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו ובחוק יסוד: חופש העיסוק. חוקי יסוד אלה באו לאחר ניסיונות לחוקק את חוק יסוד: זכויות האדם. ניסיונות אלה, לא צלחו. בשנת 1992, לראשונה, הוענקה הגנה חקיקתית מפורשת לזכויות אדם בסיסיות (זכויות שנהוג לכנותן כזכויות מ"דור ראשון") בהן- הזכות לחיים, לשלמות הגוף, לכבוד וכד'. חקיקת חוקי היסוד הראשונים בישראל היוו אבן דרך במסלול ל"מהפכה החוקתית" שהביאה לשינוי יסודי במשפט החוקתי בישראל. מאז חקיקתם של חוקים אלה, החל השיח המשפטי הישראלי על זכויות אדם לצבור תאוצה.

בשנת 1995, במסגרת פסק דין תקדימי בעניין ע"א 6821/93 **בנק המזרחי המאוחד בע"מ נ' מגדל כפר שיתופי**, מט (4) 221, הניח בית המשפט העליון את יסודות המהפכה החוקתית כאשר קבע כי לחוקי היסוד מעמד חוקתי על-חוקי. משמעות הדבר היא כי חוקי יסוד גוברים על חוקים רגילים, ולפיכך יש בכוחם להגביל את סמכותה של הכנסת בעבודת החקיקה שלה. בית המשפט מוסמך לראשונה לבטל חקיקה של הכנסת אם היא סותרת את חוקי היסוד. בהתאם לפסק הדין, שינוי חוק יסוד יכול להיעשות באמצעות חוק היסוד בלבד, אלא אם קבע חוק היסוד אחרת.

בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו ובחוק יסוד: חופש העיסוק, נקבע הסדר כאמור, אשר זכה לכינוי "פסקת הגבלה". הסדר זה מאפשר למחוקק לקבוע מתווה ש"פוגע" בזכות המוגנת. פגיעה כזו מותרת בהתקיים מספר תנאים: הראשון- כי הפגיעה נעשתה בחוק ההולם את ערכיה

של מדינת ישראל; השני, כי החוק הפוגע נועד לתכלית ראויה; השלישי, מחייב שהפגיעה תהא במידה שאינה עולה על הנדרש. חוק היסוד: חופש העיסוק, זכה להסדר נוסף, המכונה "פסקת ההתגברות" ואשר לפיו הוראת חוק הפוגעת בחופש העיסוק תהיה תקפה, גם אם לא התקיימו תנאי פסקת ההגבלה, וזאת אם נכללה בחוק שנתקבל בידי רוב חברי הכנסת ושנאמר בו במפורש כי הוא תקף על אף האמור בחוק יסוד: חופש העיסוק.

מבחינה משפטית, כאשר ניצבת דילמה המערבת התנגשות בין זכויות בעלות אותו מעמד נורמטיבי, מקובל לערוך איזון "אופקי" שמשמעו מעין תהליך של פשרה או ויתור הדדי ביניהן.

"אינטרס ציבורי" במשפט הישראלי

בית המשפט בישראל הכיר במספר פסקי דין לאורך שנות קיום המדינה באינטרסים ציבוריים חשובים. רשימה לא ממצה של האינטרסים הציבוריים שבהם הכיר כוללת את בג"ץ 73/53 **חברת קול העם נ' שר הפנים** (להלן: **עניין קול העם**), שבמסגרתה הכיר בית המשפט באינטרס ביטחון הציבור ושלומו הציבור וקבע את מבחן הוודאות הקרובה שבהתקיימו ניתן להביא בחשבון פגיעה בחופש הביטוי; **בלאור** (בג"ץ 14/86) הכיר באינטרס הציבורי של שמירה על רגשות הציבור, פעם כחלק מהצורך לשמור על הסדר הציבורי ופעם לשמירה על שלום הציבור, בהתאמה; האינטרס על שמירת אמון הציבור במערכות שלטוניות **בפרשת לשכת עורכי הדין** (בג"ץ 1800/07).

בירנהק מציין במאמרו (2002) שלעתים ניטש ויכוח סביב השאלה- איזה ערך מבקש האינטרס הציבורי לקיים. זאת, שכן אינטרס אחד, עשוי לשרת ערכים שונים שאינם בהכרח מתיישבים האחד עם השני בו זמנית. לפיכך, מסביר בירנהק, ומתוקף היותו כזה, אינטרס ימצא במדרג נורמטיבי נמוך.

לסיווג כאינטרס ציבורי ולא כזכות יסוד, אם כן, ישנה משמעות משפטית. הניתוח המשפטי כאשר מדובר בפגיעה בזכויות לעומת פגיעה באינטרס ציבורי הוא שונה, כפי שיוסבר להלן.

מה בין "זכות" ל"אינטרס ציבורי" במשפט הישראלי?

כאמור, "אינטרס ציבורי", הוא מושג השם במרכז את הציבור. הוא נפרס על פני ציבור רחב והוא כולל יעד קולקטיבי שאינו נוגע לפרט מסוים. לפיכך, יתכן כי פגיעה בשולי האינטרס הציבורי

עלולה להוות פגיעה שולית באינטרס פרטי של אדם מובחן (גזל-אייל ורייכמן, 2011). לעומת זאת, פגיעה בזכות יסוד, משמעה פגיעה באינטרס שיש חשיבות מיוחדת בהגנה עליו.

כאשר ישנה דילמה המערבת שני שיקולים ממעמד נורמטיבי זהה, האיזון יהיה איזון "אופקי". אולם, כאשר דילמה מערבת תחרות בין זכות לבין אינטרס ציבורי, האיזון יהיה "אנכי". כפי שהוסבר, מדובר בנורמות שונות בערך, וקבלת ההכרעה דורשת שיקול הכרוך במעין **נוסחה הסתברותית** – כלומר ניתן לפגוע ב- X (הזכות), רק כשיש סכנה מסתברת מאוד ל- Y (אינטרס ציבורי). שאלת המחקר בעבודה זו עוסקת בדילמה שבין פגיעה בזכות להפגין אל מול החשש להפרת הסדר הציבורי ולכן, מבחינה משפטית, האיזון הראוי הוא איזון מהסוג השני.

ההבחנה בין שני השיקולים היא חשובה ויש לה השלכה על תוצאות הדיון המשפטי. כך למשל, לבית המשפט ישנה סמכות לבטל חוק הפוגע בזכות מוגנת, אך הוא נעדר סמכות זו כאשר ישנה פגיעה באינטרס ציבורי. כמו כן, אל מול הסיכוי לפגוע בזכות מוגנת עומדת חובת המדינה לעשות זאת רק בתנאי פסקת ההגבלה. מגבלה כאמור, אינה קיימת במצב של חשש לפגיעה באינטרס ציבורי (גזל-אייל ורייכמן, 2011). לפיכך, שינוי האיזון בין מעמדה של זכות למעמדו של אינטרס עלולה לפתוח פתח רחב למדינה לפגוע בזכויות מוגנות. טשטוש ההבחנה בין זכות לאינטרס ציבורי עלולה להגביר את החשש מפני התערבות מגבילה של המדינה בכל מקרה שבו קיים סיכון כלשהו לפגיעה באינטרס מוגן, אף אם לא מדובר בסיכון ודאי או בוודאות קרובה, כאשר ישנה התנגשות בין זכות יסוד לבין אינטרס ציבורי. גזל-אייל ורייכמן (2011) טוענים כי טשטוש ההבחנה עלול לשבש את פעילותה של הרשות השופטת כרשות עצמאית הנותנת את המשקל הראוי לחירויות הפרט מחד ולאינטרסים הציבוריים מנגד, ואשר להבדיל מהרשות המבצעת, הרואה לנגד עיניה כיצד תמשיך לפעול למען טובת הכלל והגשמת האינטרסים הציבוריים, הרשות השופטת אינה מוטה לכיוון זה או אחר.

ייאמר כבר עתה כי ההבחנה בין שני סוגי המבחנים אינה ברורה. גם הפסיקה הישראלית לא מצאה מבחן ברור המבחין בין אינטרס לזכות בהקשר זה. לראיה, בקרב פסיקות בית המשפט נראה כי ההבחנה לעיתים מיטשטשת. ישנם גם לא מעט מקרים בהם ניכר היה כי השופטים חלוקים ביחס למשמעותו של האינטרס הציבורי לעומת זכויות הפרט. דוגמה בולטת ניתן למצוא בעניין דני"פ 2316/95 **עימאד גנימאת נ' מדינת ישראל**, פ"ד מט (4) 589, שעסק בשאלת מעצרו של אדם שנאשם בגניבת רכבים. השאלה המשפטית התמקדה בסיווגו של נפגע העבירה כמי שיש לו

זכות חוקתית שלא להיפגע או כחלק מהאינטרס הציבורי של "שלום הציבור"⁴. בהקשר זה, גזל-אייל ורייכמן (2011) מציעים שלוש אינדיקציות העשויות לסייע בהבחנה בין זכות חוקתית לאינטרס ציבורי למניעת פגיעות באנשים. הראשונה עוסקת במובחנות הפרט-כלומר בחיפוש אחר זהותו של אדם מסוים הנפגע מפעולת המדינה או מחדלה; השנייה, ההסתברות לפגיעה צריכה להיות ודאית או צפויה בהסתברות גבוהה מספיק; והשלישית, כי מתווה הפגיעה הוא כזה המקיים קשר ישיר בין פעולת המדינה לבין הפגיעה. לדידם של גזל-אייל ורייכמן, לא ניתן לבסס זכות משפטית חוקתית, שמכוחה על המדינה לפעול בכדי לקדם אינטרס ציבורי כלשהו. הטענה שלפיה על המדינה חלה אחריות חוקתית בשל פגיעה בזכות יכולה לקום רק כאשר ניתן להצביע על "נשאי זכות מסוימים ומוגדרים, בעלי שם וזהות מובחנים, אשר הפעולה ששוקלת המדינה צפויה לפגוע בהם – אישית – ישירות וברמת וודאות גבוהה" (גזל-אייל ורייכמן, 2011)⁵.

עד כה הראיתי כי למונח "זכות" משמעות רבה, בייחוד במובן המשפטי. כמו כן הראיתי כי קיימת חשיבות רבה, אם כי נמוכה יותר, גם לשיקול מסוג אינטרס ציבורי. לאחר מכן, הצגתי את מעמדן של זכויות היסוד בישראל והתייחסתי לרשימת האינטרסים הציבוריים המוכרים בפסיקה והצגתי את המבחנים המשפטיים הנדרשים ואת הטעמים לשם איזון במקרים של פגיעה בהם. כאמור לעיל, עבודה זו עוסקת בסיטואציה שבה מתנגשת הזכות להפגין עם האינטרס הכללי של שמירה על הסדר הציבורי. שאלת המחקר מבקשת להתמקד בכוחה של המודעות ל"זכות" על קבלת ההחלטה ובאינטראקציה של המודעות ל"זכות" עם ההעדפות האידיאולוגיות של הנשאל על קבלת ההחלטה. בחלק הבא, אפרט על מעמדה של הזכות להפגין, ועל האיזונים המשפטיים שביצע בית המשפט כאשר ניצבה דילמה המערבת את הזכות להפגין על שולחנו.

⁴ לפירוט נוסף לגבי חשיבות ההבחנה בין זכויות לאינטרסים ציבוריים ראה מאמרם של אורן גזל-אייל ואמנון רייכמן, אינטרסים ציבוריים כזכויות חוקתיות? משפטים מא תשע"א, 97.

⁵ הכותבים אינם רומזים שאם לא מדובר בפגיעה בזכות על המדינה שלא לפעול, אלא הם מצביעים על כך שאם המדינה פועלת היא מגנה על אינטרס ציבורי.

הזכות להפגין במשפט הישראלי

כפי שצוין, הזכות להפגין בישראל איננה מעוגנת בחקיקה. מעמדה נקנה בפסיקה הישראלית, הקושרת אותה לחופש הביטוי (למשל בבג"צ 148/79 צבי סער נ' שר הפנים והמשטרה פ"ד לד(2)169), ובאופן בלתי ישיר לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. הפסיקה התבטאה לא אחת והעניקה לה מעמד של זכות יסוד וציינה כי מדובר בזכות שיש לה "מקום של כבוד בהיכל זכויות היסוד של האדם" (בגץ 153/83 לוי נ' מפקד המחוז הדרומי של משטרת ישראל פ"ד לח(2) 393 (להלן: עניין לוי)). זכות זו נקשרת גם לחופש ההתאגדות המהווה זכות אזרחית במשפט הישראלי. בחלק זה אתייחס למקרים שונים בהם התייחס בית המשפט לדילמה המערבת את זכות ההפגנה מצד אחד והיבטים שונים של אינטרס ציבורי הקשור בסדר הציבורי וביטחון הציבור מאידך.

במשפט הישראלי, "חופש הביטוי וההפגנה אינם רק החופש לבטא דברים מוסכמים או ערבים לאוזן, אלא תכליתם להגן גם על דעות העשויות להיות מקוממות או מכעיסות" (בג"ץ 8988/06 יהודה משי זהב נ' אילן פרנקו-מפקד מחוז ירושלים (ניתן ביום 8.11.2006) (להלן: עניין משי זהב); בג"ץ 5277/07 מרזל נ' מפקד משטרת מחוז ירושלים (ניתן ביום 20.6.2007) (להלן: עניין מרזל)). פסיקות בית המשפט השונות מלמדות כי על אף מרכזיותם של חופש הביטוי וההפגנה, מידת ההגנה עליהם אינה מוחלטת ויש שעליהם לסגת מפני זכויות ואינטרסים מתחרים כמו שלום הציבור וביטחונו, והסדר הציבורי (עניין מרזל).

בהמשך לדין הקודם שהתייחס לאיזונים הנדרשים, גם הזכות להפגין היא חירות שאיננה בלתי מוגבלת. פעמים רבות נדרש בית המשפט לאזן בין הזכות להפגין לבין האינטרס הציבורי של שלום הציבור והסדר הציבורי. לרוב, מקרים אלה נבחנים על רקע סירובה של המשטרה לאשר קיומה של הפגנה.

כפי שהוסבר לעיל, המבחן המשפטי הנכון לפי הפסיקה הוא איזון אנכי. השופט ברק (כתוארו אז) בעניין לוי אימץ את מבחן ה"וודאות הקרובה" שנקבעה בעניין קול העם, לפיו ייסוג חופש הביטוי רק אם הפגיעה באינטרס הציבורי עומדת במבחן הוודאות הקרובה. למעשה, האיזון בין השיקולים השונים צריך להיעשות בשני מישורים הקשורים בסמכות מפקד המחוז של המשטרה לשמור על ביטחון הציבור ועל הסדר הציבורי. האחד קשור בחובת המשטרה לנקוט בכל האמצעים הסבירים העומדים לרשותה בנסיבות העניין, על-מנת למנוע הפרעה לקיום ההפגנה וכדי להגן על יכולתם של המשתתפים לממש את זכותם להפגין. השני רלוונטי לסיכון הנובע מהקהל העוין למרות מאמצי המשטרה. בהקשר זה, מוכר בפסיקה כי מפקד המשטרה רשאי

להתחשב בשאלת הכוחות והמשאבים העומדים לרשות המשטרה לצורך אבטחת האירוע, במשימות האחרות המוטלות על המשטרה באותה עת, ובסדר העדיפויות של המשטרה בביצוע משימותיה (בג"ץ 2557/05 **מטה הרוב נ' משטרת ישראל** ניתן ביום 12.12.2006). לסיכום, אמת המידה העקרונית שנקבעה בפסיקה היא כי ניתן להגביל את חופש הביטוי וההפגנה רק כאשר ישנן ראיות של ממש לכך שמתקיים חשש קרוב לוודאי לפגיעה קשה בשלום הציבור ובביטחונו (**עניין מרזל**).

בהתאם למבחן זה ניתן לראות כי הזכות להפגין, לצד חופש הביטוי, לעתים גוברת ולעתים נסוגה בנסיבות שונות ובאופנים שונים. כך, הזכות להפגין לעיתים מוגבלת בתוואי הדרך המבוקש להפגנה על ידי המפגינים מחשש לפגיעה בהם (בג"ץ 5546/16 **בית גאה בבאר שבע נ' מפקד המחוז הדרומי במשטרת ישראל** (ניתן ביום 13.7.2016)) או מחשש לביטחונו של הציבור הכללי (בג"ץ 4416/16 **עמותת עיר עמים נגד מפקד מחוז ירושלים** (ניתן ביום 5.6.2016)). לעתים הזכות להפגין גוברת על אינטרס ציבורי שעניינו פגיעה ברגשות הציבור (**עניין משי זהב**), ולעתים משכה מתקצר לצורך הבטחת שלום המפגינים והקצאת כוחות מספקים לשם כך (**עניין מרזל**). לעתים הזכות להפגין וחופש הביטוי נסוגה מפני אינטרס הציבור לעשות שימוש ברחובות העיר בלא מפריע ובלא שייחשף למפגע ולמטרד (עע"מ 3829/04 **מכל הלב נ' עיריית ירושלים** ניתן ביום 6.12.2004).

לסיכום נראה כי הפסיקה בישראל רואה בחופש ההפגנה, זכות הנקשרת לחופש הביטוי ובאופן משתמע גם לחוק היסוד: כבוד האדם וחירותו, שלו מעמד חוקתי על חוקי. מהבחינה המשפטית, בית המשפט עורך איזון בצורת מבחן הסתברותי כאשר מדובר בחשש מפגיעה בזכות להפגין. השאלה שבה אני מבקשת להתעמק לא מתייחסת לניתוח המשפטי דווקא, כי אם לאיזון שאותו עורך הציבור כאשר מצוינת בפניו העובדה כי מדובר בשיקול בעל מעמד נורמטיבי מסוג "זכות". עם זאת, חשוב היה לי להציג בקצרה את עיקרי התפיסה המשפטית הרווחת לגבי האופן שבו נתפסות זכויות ובייחוד הזכות להפגין על מנת שיהוו נקודת מידוד (benchmark) עבור התוצאות שיתקבלו כאשר תיבחן הדילמה העומדת במרכז עבודה זו בקרב נשאלים שאינם משפטנים.

בחלק הבא, אתייחס למשמעות הציבורית הניתנת לנורמות משפטיות, כחלק מתיאוריית המסגור ואראה שזכויות נתפסות כבעלות מעמד מיוחד. בהמשך, אתייחס לתהליך קבלת ההחלטות המתרחש אצל אדם באופן כללי על מנת לבחון האם וכיצד עשויה המודעות של אדם

לכך שמדובר בשיקול מסוג "זכות" להשפיע על השאלה מי מכריע- זכות או השיקול המתחרה וכן על מנת לבחון כיצד העדפות אחרות המשפיעות על תהליך הבחירה משפיעות על קבלת ההחלטה לצד המודעות ל"זכות".

כיצד נורמות משפטיות נתפסות בעיני הציבור?

עד כאן הצגתי את הדיון המשפטי התיאורטי לגבי מקומן של זכויות וחשיבות ההבחנה בין שיקולים בעולם המשפטי. עם זאת, עבודה זו מבקשת לעסוק באופן שבו הציבור הכללי מודע לזכויות ולבחון האם למודעות זו יש השפעה על קבלת החלטות. מודעות לזכות קשורה לספרות רחבה יותר הנוגעת להשפעת המשקל הניתן להיבטים שונים באופן כללי יותר. תחום זה נכלל תחת תיאוריית המסגור.

מסגרת היא, נראטיב או רעיון "מארגן" בעל משמעות, המשפיעה על העדפותיו של אדם בפרט ועל דעת קהל בכלל. נוסחה לאופן גיבוש הדעה ביחס לנושא מסוים ניתן למצוא במאמרם של Nelson ואחרים (1997) שלפיה, הגישה של אדם ביחס לנושא מסוים הוא המכפלה בין ההערכה שלו לגבי תרומת הנושא לערך מסוים במשקל היחסי שהוא מעניק לאותו הערך. למשל, גישתו של אדם לגבי פרויקט מסוים בתחום הדיור יכולה להכיל שילוב של הערכות חיוביות ושליליות לגבי הפרויקט. כך, אם האדם מאמין שהפרויקט יתרום לכלכלה אך יזיק לסביבה, והוא תופס את שני הערכים כערכים חיוביים, אזי ההערכה שלו לגבי ערך הכלכלה יהיה חיובי, אך לגבי ערך הסביבה יהיה שלילי. התוצאה הסופית תלויה במשקל היחסי שהוא מעניק לכל ערך (Chong ו-Druckman, 2007).

נוסחה זו עלולה להיות פשטנית מידי משום שלא תמיד הנושאים הם פשוטים ולא תמיד מגוון השיקולים מונחים בפני הציבור. לפיכך, יתכנו פעמים שבהם אנשים יספקו מענה חלקי בלבד ביחס לשאלות שישאלו וזאת על בסיס השיקולים שהיו "נגישים" להם ברגע שנשאלו על כך (Chong ו-Druckman, 2007). כמו כן, יתכנו מקרים שבהם אנשים יעדיפו לשים את מלוא כובד המשקל על שיקול אחד שנתפס בעיניהם כמרכזי יותר ועל בסיסו לגבש עמדה בנושא.

מבחינה פסיכולוגית, אנשים מגבשים את עמדתם על בסיס אמונות זמינות המאוחסנות בזכרונם. על מנת לעורר את אפקט המסגור צריכים להתקיים מספר תנאים: ראשית, השיקול שעל בסיסו נקבעת העמדה צריך להיות זמין במובן זה שאנשים יוכלו להבין אותו. כמו כן, השיקול צריך להיות שיקול נגיש כך שיוכל להישלף מזכרונם בקלות יחסית (Chong ו-Druckman, 2007).

Druckman, 2007). מסגור יכול לעבוד באמצעות הנגשת אמונות קיימות או לחילופין חיזוק אמונות מסוימות או יישום אמונות מסוימות.

מחקרים רבים בדקו את השפעת המסגור על דעת הקהל. בהקשר של עבודה זו, ראוי לציין מחקרים שהתמקדו בהשפעות המסגור על דעת קהל ביחס לסוגי מדיניות כאלה או אחרים. נקודת המוצא היא שאזרחים רבים נוטים להבין עניינים "פוליטיים" במונחי "ערכים". כלומר, כאשר הם חושבים על מדיניות מסוימת, הם מגבשים את העמדה שלהם על בסיס הקשר בין הנושא לבין אמונותיהם הבסיסיות (Feldman, 1987). עניין זה נתמך גם על ידי תיאוריית החשיבה המונעת שתוצג בהמשך העבודה.

Brewer ו-Gross (2005) במחקרם על היחס לוואוצ'רים לבתי ספר, מראים שמסגרות המעוררות ערכים מסוימים גורמות לאנשים להביע את עמדתם תוך כדי שימוש באותו ערך, אך באותו הזמן הם הביעו פחות מחשבות על הנושא בכללותו. כלומר, מסגור של ערך, ממקד ומצר עמדות של אנשים לגבי סוג מדיניות כזה או אחר.

במאמר אחר בוחן Chong איך אנשים חושבים, מסבירים ומרגישים לגבי זכויות וחירויות (1993). באמצעות ראיונות עומק ל-30 נשאלים הוא מוצא שכאשר אנשים נשאלים על חירויות הפרט, נעשה בדרך כלל שימוש בשני שיקולים דומיננטיים: שיקולים הקשורים בעקרונות או זכויות, כלומר שיקולים העושים שימוש בכוחה של הנורמה המשפטית ושיקולים לגבי אנשים או קבוצות אשר קשורים לסוגיות המוצגות וההשפעה הפוטנציאלית עליהם. Chong מצא שלידיעה על זכות חוקתית יש השפעה רבה על אנשים כשהם מעריכים שאלות הנוגעות לזכויות הפרט ולחירויותיהם. לאנשים יש נטייה לשייך את הנושא הנשאל להבנה שלהם לגבי הנורמה המשפטית בנושא ולנסות ולהיות עקביים עם הכרעות בית המשפט בנושא.

נורמות משפטיות מהוות מסגרת חשובה, ולפיכך, מרבית האנשים ייטו לפרש נושאים באמצעותם. כך, מצא Chong במחקרו (1993) כאשר הוא שואל לגבי זכותו של הרוב לאסור פורנוגרפיה בחנויות ספרים. במענה לשאלה זו, השיבו גם נשאלים שבשאלות קודמות התנגדו להגבלת הפורנוגרפיה שיש בכוחו של הרוב לאסור זאת. תשובתם של חלק מנשאלים אלה השתנתה כאשר שאל אותם החוקר מאוחר יותר על זכויות הפרט. מחקר זה, כאמור, נערך

באמצעות ראיונות עומק, בשונה מהמחקר האמפירי העומד במרכז של עבודה זו ובוחן את מידת ההשפעה על קבלת ההחלטה.

עוד בהקשר זה, ניתן לציין את כוחה של נורמה משפטית הנתפסת כזכות חוקתית על עיצוב עמדות. לאנשים יש נטייה להגן על מה שהם תופסים כזכות חוקתית, למרות שהם לא תמיד מבינים מהן ההצדקות לזכות האמורה. במסגרת ראיונות העומק שערך כחלק ממחקרו, מראה Chong (1993) שאמנם לנורמות המשפטיות יש השפעה על התשובה שיקבל מהנשאל, אך השפעה זו משתנה מאדם לאדם. למשל, בארה"ב שבה מוכרת הזכות להליך הוגן כזכות חוקתית המעוגנת בחוקה האמריקאית, תמך אחד הנשאלים בקיום הליך משפטי לאדם לאור קיומה של הזכות החוקתית, אך בשלב מאוחר יותר התקשה להצדיק קיומו של הליך הוגן לאדם שנתפס "על חס", כלומר בשעת מעשה.

כפי שהוזכר מעלה, נמצא כי אנשים מושפעים גם משיקולים אישיים ורגשותיהם לגבי קבוצות מסוימות. באופן כזה, הם יכולים לקחת סוגיה מופשטת ולגבש עמדה בנושא על סמך עניין שמוכר וקרוב אליהם. תופעה זו מדווחת במסגרת תיאוריית החשיבה המונעת שעליה אפרט בהמשך.

גם לידיעותיו של אדם יש משקל בגיבוש עמדה. Chong ו-Druckman מצביעים על כך שאנשים שיש להם ידע מסוים לגבי נושאים מסוימים כבר בנו לעצמם מסגרת המבוססת על דעותיהם ולכן פחות יושפעו ממסגרות אחרות (2007). בהקשר של מסגור נורמות משפטיות, מצביע Chong על כך אנשים שיש להם ידע מקצועי יותר, עושים שימוש גדול יותר בשיקולים המונעים מנורמות משפטיות. לעומת זאת, מי שאין לו מידע רב בעניין, ייטה יותר להתרכז יותר בהיבטים אישיים יותר הקשורים לתחושותיו ורגשותיו (Chong, 1993). לפיכך, מי שיש לו ידע מקצועי, ייטה יותר בדילמות המערבות שיקולים חוקתיים להגן על חירויות הפרט. לעומת זאת, אנשים שיש להם פחות ידע בנושא, עדיין יהיו מושפעים מהנורמות אך יש להם נטייה להיות מושפעים גם משיקולים מהסוג השני (Chong, 1993).

אולם, לא רק ידיעותיו של אדם בנושא משפיעות על עמדתו. לכך מצטרפים גם גורמים כמו האינטרס שלו בנושא מסוים, החשיפה שלו לטיעונים כלליים בתחום והאידיאולוגיה הכללית שלו. על כך ארחיב בחלק הבא.

גורמים שונים המשפיעים על קבלת ההחלטות

כללי

מחוץ לזירה המשפטית, שבמסגרתה ברור יחסית מעמדן הנורמטיבי של הזכויות וברור הניתוח המשפטי הקורא לאיזון שבין זכויות לבין אינטרסים ציבוריים, עומדת השאלה- כיצד יכריע אדם מן היישוב בדילמה המערבת זכות אל מול אינטרס ציבורי, ובאיזו מידה משפיעה על החלטות המודעות לעצם העובדה שמעורבת זכות בדילמה. כבר הצבעתי בסקירת הספרות על כך שלנורמות משפטיות יש משקל והן עשויות להשפיע על דעת הקהל, אך השפעה זו, למיטב ידיעתי, לא נמדדה בספרות.

תהליך קבלת ההחלטות נחקר רבות בעשורים האחרונים בדיסציפלינות שונות. נהוג להבחין בין שני מישורים שבהם עוסקת "תורת קבלת ההחלטות". המישור הנורמטיבי, העוסק בדרך שבה ראוי לקבל החלטה. בהקשר זה, אומצו תיאוריות כלכליות- מתמטיות שונות, אשר מהן ניתן ללמוד כיצד אדם רציונאלי יכול להשיא את מטרותיו. המישור השני הוא תיאורי, ועוסק באופן שבו אנשים מקבלים החלטות בפועל, ובמסגרתו ניתן למצוא מחקרים מתחום הפסיכולוגיה ומדעי ההתנהגות.

המודל הנורמטיבי מניח שהעדפות אינן משפיעות על תפישת המציאות ועל תהליכי עיבוד המידע. עם זאת, מחקרים רבים מצביעים על כך שהעדפות משפיעות גם על הדרך בה אדם קולט את המציאות, ועל האופן בו הוא מעבד את אותו מידע שקלט – כדי להגביר את הסיכוי להגיע למסקנה עדיפה בעיניו. תהליכים אלה זוהו במסגרת תאוריית החשיבה המונעת – Motivated Reasoning או motivated cognition. בחלק הבא אציג את עיקרי תיאוריית החשיבה המונעת.

תיאוריית החשיבה המונעת (Motivated Reasoning)

כאשר אדם עומד מול דילמה ועליו לקבל החלטה, גורמים שונים עשויים להשפיע על החלטתו. תיאוריית החשיבה המונעת מנסה להסביר את אופן קבלת ההחלטות בקרב אנשים באמצעות הטיות המבוססות על שאיפותיהם, העדפותיהם ודאגותיהם. נקודת המוצא, לפי תיאוריית החשיבה המונעת, היא שאנחנו לא יכולים לשלוט בהנחות היסוד שלנו (Kunda, 1990). תהליך

קבלת ההחלטות מתבצע כך שהחלטה מתקבלת אצל אדם כבר בשלבים מוקדמים של החשיפה למידע, וחלק משמעותי בתהליך העיבוד מופנה לחיפוש ההצדקות לאותה החלטה ראשונית (Kunda, 1990). לפי Kunda, אנשים השואפים להגיע למסקנה מסוימת מנסים להיות רציונאליים ולבנות הצדקות לכך, באופן שיצליחו לשכנע אדם אדיש. תהליך החיפוש אחר הצדקה מוטה על ידי המוטיבציות השונות של מקבל ההחלטה. תהליך זה יכול להיעשות באמצעות מנעד רחב של פונקציות קוגניטיביות: רכישת המידע, הבנתו, התפיסה הוויזואלית ואפילו הנמכת תנאי הסף – הכל כדי שהתוצאה תעלה בקנה אחד עם העדפותיו של הבוחר (Sood, 2013). כלומר, אנשים יערכו חיפוש סלקטיבי, פנימי (מתוך הזיכרון שלהם) או חיצוני (על בסיס עובדות שזמינות להם) על מנת לתמוך בתוצאה שאותה הם מעדיפים מראש. תהליך זה מתבצע ב"מסווה של אובייקטיביות" ומבלי שמקבל ההחלטה מבין שהתהליך מוטה. Sood מזכיר במאמרו (2013) כי תהליכים אלה אוששו הן במחקרים התנהגותיים והן במחקרים נוירולוגיים.

איך ההעדפות שלנו משפיעות על ההחלטה?

לפי Kunda, העובדה שלכל אדם יש העדפות שונות, גורמת לכך שהחופש לבחור לא קיים הלכה למעשה. אנשים נוטים לקבל החלטות רק במסגרת ההעדפות והאמונות האפריוריות שלהם. Kunda מציינת כי גם כאשר מונח בפני אנשים מידע אובייקטיבי לכאורה, הם יעדיפו להגיע לתוצאה המשתלבת עם אמונתם הראשונית. מחקרים מראים שנחקרים נוטים שלא להאמין לעובדות שמוצגות להם הסותרות את סט האמונות שלהם. עובדות אלה גורמות להם להיות יותר ביקורתיים כלפי העובדות החדשות שמוצגות להם וכלפי מתודולוגיית המחקר (Kunda, 1990).

החוקרים Lodge ו-Taber המשיכו קו מחשבה זה במחקרם. בניסוי שערכו גילו כי גם כאשר מבקשים מנשאלים להיות אובייקטיביים ומציגים בפניהם מסכת של עובדות שונות, הם משתמשים במידע שניתן להם באופן סלקטיבי. כלומר, הם ייטו לזכור עובדות שתומכות בעמדה הראשונית שלהם ולהתעלם מעובדות שסותרות את הנחות הבסיס שלהם (Taber & Lodge, 2006). תופעה זו, במסגרת אנשים נוטים לאמץ מידע התומך במסקנה הרצויה מבחינתם, נכון גם כאשר מדובר במידע "אובייקטיבי" לכאורה, כמו מידע סטטיסטי. בהקשר זה ניתן להזכיר את המחקר שערכו גינוסר וטרופ (1987) על הטיות סטטיסטיות. במסגרת המחקר התבקשו הנשאלים להעריך את צבעה של מונית שהיתה מעורבת בתאונת 'פגע וברח', מתוך דוגמת המונית המפורסמת של טברסקי וכהאנמן (1980). כאשר התבקשו הנשאלים להשיב על הסיכויים שצבע

המונית ירוק לאחר שעד ראייה נתן עדות כזו, ולאחר שהוצגה להם ההסתברות שלפיה עדי ראייה צודקים, זנחו הנשאלים את המידע אודות ההסתברות. אולם, כאשר נשאלו לגבי צבעה של המונית, בהנחה שהם מתפקדים כעורך הדין של חברת המוניות, אז השתמשו במידע סטטיסטי שלמעשה הקטין את חשיבות העדות (Kunda, 1990).

במחקר מצאו Taber ו-Lodge (2006) כי נשאלים שיש להם דעות מבוססות קודמות, מתחזקים בדעתם גם כאשר הם מקבלים רשימה מאוזנת המציגה טיעוני בעד או נגד. אנשים אלה יעריכו טיעונים שתומכים בדעתם יותר מטיעונים שאינם תומכים בעמדתם, והם יפתחו גישות קיצוניות יותר גם למול סט טיעונים מאוזן. זאת, גם כאשר יקראו להם לשמר עמדה אובייקטיבית ככל הניתן. הדבר נובע, כנראה מכך שאנשים בסופו של עניין, סגורים במחשבה שלהם ולפיכך ינסו תמיד לנסות ולשמר את העמדה הראשונית שלהם.

במאמר אחר שבחן את גבולותיה של החשיבה המונעת בקרב מצביעים עבור מועמדים, נמצא כי לאחר מידה מסוימת של חשיפה למידע שלילי, אנשים "יעדכנו" את תמיכתם במועמד שהיה מועדף עליהם כלפי מטה. עם זאת, עד לנקודה זו, מציינים הכותבים כי אפילו הצגת מידע שלילי על מועמד אהוב של מצביעים אינו משפיע, בשלב הראשון, על החלטתם למי להצביע (Redlawsk et-al, 2010). ממצא זה עולה בקנה אחד גם עם עיקרון הדיסוננס הקוגניטיבי שלפיו אנשים ינסו לשמור על עקביות בעמדותיהם.

בהמשך אראה כי ההעדפות שלנו משפיעות גם כשמדובר על החלטות שאמורות להתקבל בסביבה ניטרלית ואובייקטיבית לכאורה, כמו למשל החלטות משפטיות.

חשיבה מונעת פועלת גם בהחלטות משפטיות

כבר הזכרתי כי מחקרים העוסקים בחשיבה מונעת מלמדים כי גם כאשר נשאלים מתבקשים להיות אובייקטיביים, הם נוטים לקבל החלטות שמשתלבות עם אמונותיהם הראשוניות. קבלת החלטות בעולם המשפט מתבקשת להיות ניטרלית. כאשר מדובר בהכרעות שיפוטיות, ההכרעה צריכה להיות אובייקטיבית ועל סמך שיקולים רלוונטיים אובייקטיביים. כך גם בהחלטות בתחום המדיניות. אולם, לפעמים ישנם שיקולים או סטנדרטים העשויים להיות אמביוולנטיים, לא רלוונטיים או סובייקטיביים.

מאמרו של Sood מראה כי חוקרים זיהו חלק מהגורמים, שאינם בהכרח רלוונטיים לקבלת ההחלטה, שיכולים להביא להכרעות משפטיות מסוימות. לדוגמה, ציין שמודל האשמה, הלקוח מעולם הפסיכולוגיה, הוא בעל השפעה על ההכרעה המשפטית (Sood, 2013). לפי מודל זה, כאשר קורה אירוע פוגעני, אנשים מנסים להבין מדוע התרחש אותו אירוע. בתוך כך, הם מנסים להאשים שחקן שהיה מעורב באירוע ועורר איזושהי תגובה שלילית. לא רק התנהגותו של אותו שחקן באירוע יכולה להשפיע, אלא גם מידת מוסריותו. אפיון השחקן כ"טוב" או כ"רע" איננו מידע רלוונטי כאשר אדם מתבקש להכריע הכרעה שיפוטית, ובכל זאת ניתן למצוא במחקרים כי הטייה זו משפיעה על קבלת ההחלטות.

Sood & Darley (2012) מראים שתהליך קבלת ההחלטה מתייחס רק למאפיינים של האקט, אלא גם מתנהל על בסיס השקפות אידיאולוגיות של מקבלי ההחלטות. בניסוי שערכו ובמסגרתו נתבקשו נשאלים לקבוע את מידת העונש של אדם שהתהלך עירום עם שלט מחאה, ניתן היה לראות כי תוכן השלט השפיע על חומרת העונש שקצבו הנשאלים. אצל מחצית מהנשאלים נכתב כי שלט המחאה כלל אמירה כנגד הפלות ואצל מחציתם אמירה בעד הפלות. Sood & Darley מצאו שנשאלים קבעו עונש חמור יותר כאשר השלט נשא תוכן שלא הלם את השקפותיהם (Sood & Darley, 2012).

מחקר דומה נוסף של Furgeson ואחרים (2008) שבחן את ההכרעה של נשאלים בקשר לחוקתו של שינוי מדיניות בתי ספר בתחום המיסים, מראה כי נשאלים ליברליים נטו להפוך את ההחלטה להוריד את המסים, בעוד שנשאלים שמרנים נטו להפוך את ההחלטה אם קיבלו מידע שבית הספר העלה מסים. המחקר שנערך בקרב סטודנטים למשפטים הראה כי גם משפטנים המתבקשים לקבל החלטה אובייקטיבית מעדיפים לבטל חקיקה שלא הולמת את עמדתם ומראה כי חלק מהנשאלים אף לא היו ערים להטיה זו. כלומר, נראה כי האידיאולוגיה של אנשים משפיעה על ההעדפות שלהם גם כשהם מתבקשים לקבל החלטה אובייקטיבית.

Sood (2013) מציין כי לאנשים ישנה גם הטיה תרבותית. כלומר, עמדות ראשוניות של אנשים ביחס לסוגיה מסוימת (בעד או נגד הפלות, למשל) יגרמו להם לשפוט סיטואציה של הפגנה בנושא באופן שונה. כך למשל, אנשים השונים ביחסם לסוגיית ההפלות, אשר יישאלו לגבי הפגנה נגד הפלות ייטו לפרש עובדות משפטיות באופן שונה- למשל, ביחס למידת הנזק שנגרמה לעוברי אורח, חסימות וכד'. כלומר, גם כאשר לאנשים ישנה מוטיבציה להגיע לתוצאה מסוימת בשל

השקפת עולמם, הם יגיעו אליה גם ב"מחיר" של טשטוש או עמעום הקווים המתארים את המקרה המשפטי (Kahan et-al, 2012).

לאור האמור, ניתן לומר כי לא רק נסיבות המקרה העומד למבחן משפיעות על קבלת ההחלטות, כי אם גם נטיותיהם הפוליטיות של נשאלים, הנטיות התרבותיות שלהם והזהות הסוציאלית משפיעים על קבלת ההחלטות (Sood, 2013). מחקר שנערך לאחרונה בישראל על ידי סוליציאנו-קינן ואחרים, מראה תוצאות דומות (Sulitzeanu-Kenan et-al, 2016). המחקר בחן, בין היתר, את הקורלציה בין אידיאולוגיה מדינית-ביטחונית לשיפוט מידתיות בקרב עורכי דין. מתוצאות המחקר עלה כי עורכי הדין הישראליים הושפעו מעמדותיהם הפוליטיות כאשר התבקשו לקבוע האם פעולה צבאית היא מידתית או לא. ההסתברות להכרעה מידתית ירדה באופן ניכר ככל שעמדת המשתתפים היתה שמאלנית יותר, כאשר הסוגיה היתה סיכולים ממוקדים.

כל המאמרים שהוזכרו בחלק זה בחנו את ההטיות הנזכרות בקרב נשאלים בעלי השכלה משפטית. אולם, אין התייחסות לשאלה האם ההטיות פועלות באופן סלקטיבי גם על מידע הנוגע לזכויות בקרב ציבור האזרחים. שאלת המחקר שבה בחרתי, מתמקדת בנשאלים שאינם בהכרח משפטנים. במסגרת המחקר אני מבקשת לבחון את היחס שבין המודעות ל"זכות" והשפעות החשיבה המונעת. כלומר, האם המודעות לכך שישנה "זכות", אשר יש לה מעמד מיוחד, משפיעה על תהליך קבלת ההחלטה, ומה קורה כאשר המידע הזה עולה בקנה אחד או סותר את הנטיות האידיאולוגיות של הנשאלים. על בניית המחקר ומהלכו ארחיב בחלק הבא.

שאלת המחקר

בחלק סקירת הספרות, שקדם לחלק זה, הסברתי את התפיסה בדבר מעמדן המיוחד של זכויות בכלל, וזכויות יסוד בישראל, ובפרט לגבי הזכות להפגין, שתעמוד במרכז מחקר זה. הראיתי כי הזכויות קנו להן מעמד מיוחד. הן מבחינה משפטית- כל דילמה שבמסגרתה עלולה זכות להיפגע מחייבת לערוך איזון על מנת להבטיח כי הפגיעה, אם מתחייבת, תהיה מידתית. הן מבחינה ציבורית- "זכות" מהווה נורמה משפטית שנתפסת כמסגרת חשובה. בנוסף, הראיתי כי מחקרים רבים העוסקים בקבלת החלטות מלמדים שהחלטות אינן מתקבלות בחלל ריק ושהעדפותיו של אדם עשויות להשפיע על ההכרעות שיבצע. זאת, גם כאשר מדובר בהחלטות שאמורות להתקבל באופן אובייקטיבי.

שאלת המחקר שבה מתמקדת עבודה זו היא מהי ההשפעה של המודעות לקיומה של "זכות" בסיטואציות בהן ישנם שיקולים מתחרים וכיצד מודעות זו מתנהגת לצד ההשפעה של האידיאולוגיה של הנשאלים על קבלת ההחלטה? שאלה זו תיבדק על נשאלים שאינם משפטנים. במלים אחרות, שאלת המחקר נחלקת לשניים: האם ניתן לומר כי בקרב נשאלים שאינם משפטנים, לשיקול שמערב "זכות" יש השפעה בתהליך קבלת החלטות למול שיקול סותר או אינטרס ציבורי סותר? ומהי האינטראקציה שבין המודעות לשיקול שמערב זכות לבין הנטייה האידיאולוגית של נשאלים שאינם משפטנים?

למיטב ידיעתי השאלה בדבר המשקל שיש למודעות לזכות על קבלת החלטות בקרב הציבור לא נבחנה באופן אמפירי בישראל. כמו כן, ועד כמה שידוע לי, לא נבחנה בספרות השאלה בדבר האינטראקציה שבין שני משתנים אלה- המודעות ל"זכות" והחשיבה המונעת. השערות המחקר יפורטו בחלק הבא.

השערות המחקר

כפי שצוין לעיל, שאלת המחקר מתמקדת בהשפעה של המודעות לשיקול שמערב זכות על קבלת ההחלטות ולאייטראקציה של המודעות ל"זכות" לבין החשיבה המונעת על קבלת ההחלטה. הניסוי שיבחן את השאלה מתייחס לדילמה של מפקד משפטה ביחס לאישור או אי אישור הפגנה של ארגון מסוים ("אם תרצו" ו"שוברים שתיקה") כאשר ידוע כי בהפגנה קודמת הופר הסדר הציבורי. להלן יפורטו השערות הניסוי ביחס לשאלה הנבדקת:

השערה א': המודעות לקיומו של שיקול המערב "זכות" יגביר את הנטייה לבחור באפשרות המקיימת את הזכות ומגינה עליה לעומת האפשרות המגבילה אותה

לפי השערה זו, למודעות למילה "זכות" יש משקל מיוחד בעת קבלת הכרעות הקשורות במדיניות. ההנחה היא שנוכל להבחין בשיעור שונה של מאשרים את קיום ההפגנה בין מי שבנוסח שקיבל הופיעה המילה "זכות" לבין מי שלא קיבל נוסח שכלל את המילה "זכות". נצפה לראות שהמודעות לקיומו של שיקול המערב "זכות" יגביר את הנטייה לבחור באפשרות המקיימת את הזכות ומגינה עליה לעומת האפשרות המגבילה אותה.

בסקירת הספרות הראיתי שלידיעה על זכות חוקתית יש השפעה על אנשים כשהם מעריכים שאלות הנוגעות לזכויות הפרט ולחירויותיהם וכי לאנשים יש נטייה לשייך את הנושא הנשאל להבנה שלהם לגבי הנורמה המשפטית בנושא ולנסות ולהיות עקביים עם הכרעות בית המשפט בנושא (Chong, 1993). עצם המודעות לקיומו של שיקול המערב "זכות" עשוי לאותת לנשאל שמדובר בשיקול מדרגת חשיבות גבוהה, ולפיכך, יכול שהכף תיטה לטובתו. באופן ספציפי יותר ניתן אף לציין שגם הדוגמאות שהובאו מהפסיקה הישראלית בחלק הקודם, מצביעות על כך, שכאשר ישנה תחרות בין שיקול שעניינו קיום הפגנה, המשוך לעולם הזכויות בהיותו מגן על חופש הביטוי וקיים חשש להפרת הסדר הציבורי, נערך מבחן המבקש לאזן בין השיקולים, כך שתקיים האפשרות המקיימת את הזכות (אישור לערוך הפגנה) תוך שהפגיעה בזכות תהיה מינימלית.

לאור האמור, ניתן לצפות לכך שהמילה "זכות" תעורר בקרב נשאלים את המודעות לכך שמדובר בשיקול שיש לו מעמד נורמטיבי גבוה ולפיכך הם ייטו לבחור באפשרות המגינה על קיומה של הזכות, כלומר ייטו לאשר את קיום ההפגנה.

השערה ב': זהות הארגון תשפיע באופן שונה על אישור ההפגנה, כתלות באידיאולוגיה של הנשאלים. הנשאלים ייטו לאשר הפגנה של ארגון המזוהה עם האידיאולוגיה שלהם.

לפי השערה זו, האינטראקציה בין הארגון שאליו הנשאל נחשף יחד עם העמדה האידיאולוגית של הנשאל תשפיע על הסיכוי לאשר את ההפגנה. כך, ניתן לצפות שנשאלים ימניי ייטו יותר לאשר את ההפגנה שמבקש לערוך ארגון "אם תרצו", ונשאלים שמאלניים ייטו יותר לאשר את ההפגנה שמבקש לערוך ארגון "שוברים שתיקה".

השערה זו מתבססת על תיאוריית החשיבה המונעת. לפי עיקרי תיאוריה זו, קבלת ההחלטות בקרב אנשים מערבת הטיות המבוססות על שאיפותיהם, העדפותיהם ודאגותיהם. צינתי לעיל כי אחת מההטיות שנמצאו במחקרים אמפיריים שנערכו במסגרת חקר תיאוריה זו, היא הטיה הקשורה באידיאולוגיה של אנשים. מחקרים אלה הראו כי לאידיאולוגיה יש השפעה במסגרת קבלת ההחלטות כך שאנשים ייטו לקבל החלטה המתיישבת עם האידיאולוגיה שלהם. לאור האמור, נצפה לראות כי אנשים הרואים עצמם כ"ימנים" או כ"שמאלנים" ייטו לאשר קיומה של הפגנה עבור ארגון שמזוהה בעיניהם עם העמדה האידיאולוגית שלהם.

בשלב הבא של שאלת המחקר תיבחן האינטראקציה שבין שני הגורמים שצינתי לעיל – המודעות ל"זכות" והאידיאולוגיה הפוליטית של הנשאלים – והשפעתם על קבלת ההחלטה. במילים אחרות, זוהי שאלה המבקשת לבחון את השפעתה של החשיבה המונעת לצד המודעות ל"זכות" על קבלת ההחלטה. בהקשר זה, ניתן להעלות שתי השערות חלופיות:

השערה ג': הגברת המודעות לקיומה של זכות בדילמה תמתן את השפעתה של האידיאולוגיה על ההחלטה

כפי שצוין לעיל, שיקול מסוג זכות נתפס כשיקול בעל חשיבות גבוהה. יתכן אף שהוא עשוי גם להיחשב כשיקול "אובייקטיבי", מכיוון שזכות אינה משויכת לעמדה פוליטית. הזכות היא קבועה ומעמדה נתון וקבוע. לאור האמור, ניתן להניח כי השפעת המודעות ל"זכות" תמתן את ההשפעה על האידיאולוגיה הפוליטית במסגרת קבלת ההחלטות. לאור האמור, נצפה לראות שיעור אישור דומה במקרים שבהם מופיעה המילה זכות, ללא תלות בזהות הארגון ובאידיאולוגיה.

לחילופין ניתן לשער כי,

השערה ד': החשיבה המונעת (השפעת האידיאולוגיה) תווסת את ההשפעה של המודעות ל"זכות"

לפי השערה זו נצפה שהמוטיבציה האידיאולוגית תתנה את השפעת המודעות ל"זכות" על ההחלטה. השערה זו עשויה להיתמך במחקרים המשתייכים לתיאוריית החשיבה המונעת לפיהם גם כשמבקשים מנשאלים להיות אובייקטיביים ומציגים בפניהם מסכת של עובדות שונות, הם משתמשים במידע שניתן להם באופן סלקטיבי. הזכרתי בחלק התיאורטי כי לפי תיאוריית החשיבה המונעת, אנשים נוטים לזכור עובדות שתומכות בעמדה הראשונית שלהם ולהתעלם מעובדות שסותרות את הנחות הבסיס שלהם גם כאשר מדובר במידע "אובייקטיבי" לכאורה. בהקשר זה, ציינתי את המחקר של גינור וטרופ (1987) אשר הראה כיצד אנשים נוטים להשמיט מידע סטטיסטי, כאשר הדבר אינו מתיישב עם עמדתם. עניין זה בשילוב הטענה כי האידיאולוגיה הפוליטית היא גורם שנמצא משפיע על קבלת ההחלטות, יכולה להביא לכך שתוצאות הניסוי יצביעו על כך שהאידיאולוגיה הפוליטית תכתוב במידה רבה את מידת השפעתה של המודעות לקיומה של זכות בקבלת ההחלטה.

בחלק הבא, אתאר את שיטת המחקר שנועדה לבחון את ההשערות שצינתי לעיל.

שיטת המחקר

עבודה זו בוחנת את השפעת המודעות למעורבות זכויות לצד חשיבה מונעת על הכרעות מדיניות. שיטת המחקר שנבחרה היא כמותנית. לצורך העניין נערך ניסוי אשר בחן את השפעת שני הגורמים – המודעות ל"זכות" והחשיבה המונעת – כל אחד בנפרד על קבלת ההחלטה, ואת שניהם יחד. המניפולציה שנבחרה היא קלה מאוד כך שהנוסחים של התנאים הנבחנים זהים לחלוטין, למעט השימוש במילה "זכות" המופיעה בתנאי המיועד להגביר את המודעות. כמו כן, על מנת לבחון את ההשפעה של החשיבה המונעת, נוסחי השאלון כללו שני שמות של ארגונים שביקשו את קיום ההפגנה- בחלק מהנוסחים הופיע ארגון "אם תרצו" ובחלק "שוברים שתיקה". מתוצאות הניסוי ניתן להסיק לגבי השפעת שני הגורמים האמורים על מידת ההגנה על זכויות במסגרת החלטות מדיניות. כמו כן, ניתן יהיה להסיק מה האינטראקציה שבין המודעות לקיומה של "זכות" ובין מוטיבציה אידאולוגית בהחלטות כאלה.

מהלך הניסוי

כללי

בחלק זה אפרט על התהליך שבמסגרתו נבנה המחקר. אתחיל בהסבר כללי אודות שאלת המחקר ומבנה הניסוי. לאחר מכן, אפרט אודות הפיילוט שקדם לניסוי העיקרי ותוצאותיו, שבעקבותיו הוחלט לצאת לניסוי העיקרי. לאחר מכן, אפרט אודות הניסוי העיקרי- המשתתפים בו, מבנה השאלון ומהלך הניסוי. בחלק הבא, אדון בתוצאות הניסוי ובמסקנות העולות ממנה.

הדילמה שבה מתמקדת עבודה זו היא ההכרעה בין הזכות להפגין לבין האינטרס הציבורי של שמירה על הסדר הציבורי וביטחון הציבור. הזכות להפגין, כפי שהראיתי לעיל, היא חלק מהזכות לחופש הביטוי, המהווה זכות יסוד במדינת ישראל. בעניין **קול העם**, פסק דין משנת 1953 המהווה פסק דין המניח את יסודות המשפט החוקתי של מדינת ישראל נקבע "מבחן הוודאות הקרובה", שלפיו ניתן יהיה להגביל את חופש הביטוי רק אם ישנה ודאות קרובה לפגיעה ממשית באינטרס מוגן נוגד אחר.

על מנת לבחון את השפעת המודעות לכך שמעמדו הנורמטיבי של אחד השיקולים הוא "זכות" על ההחלטה, הנשאלים התבקשו להשיב כיצד היו מחליטים בתור מפקד מחוז במשטרה בשאלה האם לאשר קיום של הפגנה. למרות שהזכות להפגין מתבססת על חופש הביטוי וכן על

הזכות להתאגדות, שהיא זכות אזרחית במדינה דמוקרטית, רק בחלק מתנאי הניסוי נזכרה המילה זכות, מתוך הנחה שאזכור זה "ינגיש" או יעורר את המודעות לכך שמדובר בזכות.

על מנת לבחון את השפעת החשיבה המונעת על קבלת ההחלטה, חלק מהנשאלים התבקשו לשקול את בקשת קיום ההפגנה כשארגון "אם תרצו" הגיש אותה, וחלקם התבקשו לשקול את בקשתו של ארגון "שוברים שתיקה".

המשתנה התלוי שאותו הניסוי בודק הוא ההסתברות לאישור הפגנה כאמור. לרשות הנשאלים הועמדו פרטים עובדתיים בדבר אירועים אלימים והפרות סדר ציבורי שנגרמו בעבר במסגרת הפגנות שערך הארגון המבקש את קיום ההפגנה.

הניסוי כלל שלושה תנאים בין-נבדקים בינאריים ($2 \times 2 \times 2$) – כלומר שמונה קבוצות ניסוי (כל תנאי הניסוי מופיעים במלואם בנספח 2). התנאי הראשון נוגע למודעות לזכות, ויישומה היה בכך שמחצית הנבדקים ראו בנוסח הדילמה את המילה "זכות" (פעם אחת בלבד) ומחציתם לא. ההקשר שבו הופיעה המילה "זכות" הוא כאשר העוזר של מפקד המשטרה מזכיר כי למפגינים עומדת "הזכות להפגין", לעומת שימוש במלה "אפשרות להפגין" בתנאי הבקרה. התנאי השני מתייחס לזהות הפוליטית של הארגון שהגיש את הבקשה לקיים הפגנה, כאשר מחצית הנבדקים התבקשו להכריע אם לאשר הפגנה של ארגון "אם תרצו" ומחציתם התבקשו להכריע אם לאשר הפגנה של ארגון "שוברים שתיקה". תנאי שלישי התייחס להשפעת התהליך של מתן משקל לשני השיקולים המתחרים, כאשר מחצית הנשאלים קיבלו "שאלה מתווכת" שעסקה בדירוג החשיבות של כל אחד מהשיקולים המתחרים. מטרתו לוודא כי הנשאלים אכן הקדישו תשומת לב מספקת לאינטרסים הניצבים על הכף – חופש הביטוי אל מול השמירה על הסדר הציבורי - ואשר ביניהם יש להכריע וכן כדי לאפשר לנשאל מפגש נוסף עם המלה "זכות" או "אפשרות". תנאי זה אינו מהווה חלק מרכזי בניסוי העיקרי ותוצאותיו. ההקצאה של הנשאלים לשמונת תנאי הניסוי היתה אקראית.

לפני עריכת הסקר המלא, נערך פיילוט שסייע לבחון האם די במניפולציה קלה על מנת להשיג תוצאות שיתמודדו עם שאלת המחקר. על הפיילוט אספר בחלק הבא.

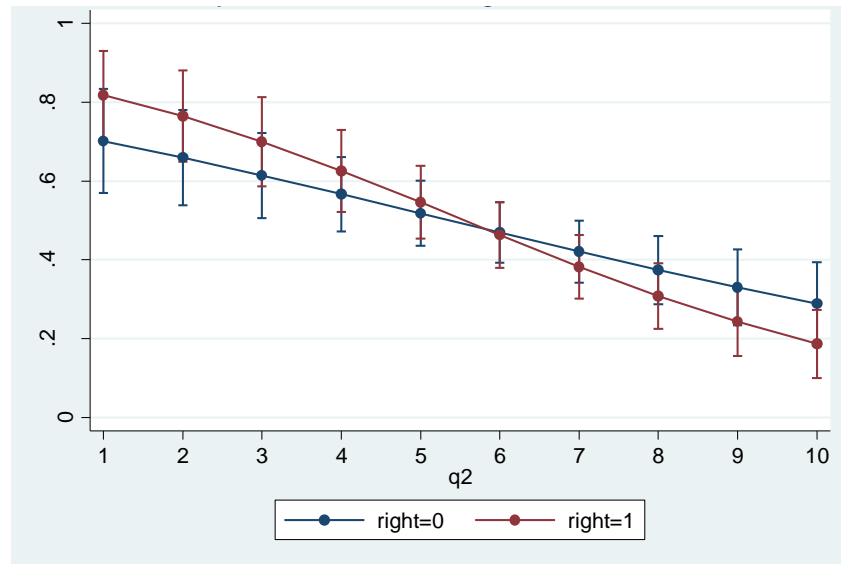
פיילוט

מטרת הפיילוט היתה לבחון כיוון ראשוני לאופן בו המניפולציה צריכה להיות מוצגת, ולבודק שאכן יש השפעה לאזכור המונח "זכות" במסגרת דילמה שבין שיקולים מתחרים. הפיילוט הופץ

באופן מקוון באמצעות חברת סקרים ישראלית "פאנל פרויקט המדגם" והשיבו עליו 394 נשאלים. הפיילוט כלל שני תנאים בינאריים בין-נבדקים (2×2) – כלומר ארבע קבוצות ניסוי, אליהן הוקצו הנשאלים באופן אקראי. הדילמה עסקה באישור הפגנה של ארגון "שוברים שתיקה" בלבד, כאשר התנאי הראשון שנבחן התייחס למודעות לקיומה של זכות, שכן בנוסח אחד הופיעה המילה "זכות" ובנוסח השני לא הופיעה. בהקשר זה, נזכיר את תיאוריית המסגור שלפיה, על מנת לייצר מסגרת, די בכך שהשיקול יהיה זמין ואנשים יוכלו להבין אותו, וכן שיהיה נגיש כך שיוכל להישלף מהזיכרון (Druckman ו-chong, 2007). התנאי השני התייחס להשפעת התהליך של מתן משקל לשני השיקולים המתחרים, כאשר מחצית הנשאלים קיבלו "שאלה מתווכת" שעסקה בדירוג החשיבות של כל אחד מהשיקולים המתחרים ומחציתם לא קיבלו. הפיילוט נערך באופן זה על מנת לבחון האם יש השפעה למניפולציה הקלה שערכנו שמסתכמת באזכור של המילה "זכות" בלבד.

המדגם כלל כאמור 394 נשאלים, כאשר הגיל הממוצע הוא 36 (SD:13.9). 51.3% מהמשיבים היו גברים ו-48.7% נשים. הנשאלים התבקשו להשיב על שאלה שביקשה לבדוק את נטייתם האידאולוגית. הוסבר לנשאלים כי מקובל לחלק עמדות אידאולוגיות ביחס לתחום המדיני-בטחוני על ציר ימין-שמאל, כאשר עמדות ימניות מבטאות תמיכה בעמדות כגון המשך החזקת שטחי יהודה ושומרון, גם במחיר המשך הסכסוך עם הפלשתינים; ועמדות שמאלניות מבטאות תמיכה בעמדות כגון פשרה טריטוריאלית ביהודה ושומרון לצורך קידום הסדר שלום עם הפלשתינים. הנשאלים התבקשו לדרג את עמדתם בסולם ערכים שבין 1-10, כאשר 1 מייצג שמאל ו-10 מייצג את הימין. המדגם שהתקבל הראה כי 25.7% מהנשאלים הציגו את עמדתם בסולם ערכים של 1-3 (שמאל); 34.8% הציגו את עמדתם בסולם הערכים של 4-7 (מרכז); ו-39.5% הציגו את עמדתם בסולם הערכים של 8-10 (ימין). הנשאלים התבקשו להשיב גם על שאלה שביקשה לבחון את נטייתם האידאולוגית בענייני חברה וכלכלה אך שאלה זו לא נמצאה רלוונטית להמשך המחקר ולכן אבקש שלא להתייחס אליה.

תוצאות הפיילוט הראו שינוי קל בשיעור האישור על פני התנאי בין ימנים ושמאלנים ביחס להפגנה של "שוברים שתיקה". נתין להתרשם מהתוצאות בתרשים מס. 1.



תרשים מס. 1: **ההסתברות לאשר את ההפגנה כתלות באידיאולוגיה הפוליטית (פיילוט)**: גרף מס 1 מתאר באופן גרפי את התוצאות שהתקבלו במסגרת הפיילוט שערכנו. ציר ה- X מייצג את האידיאולוגיה הפוליטית של הנשאל, כאשר 1 מייצג שמאל ו-10 מייצג ימין. ציר ה-Y, מתייחס להסתברות לאישור ההפגנה. הגרף מתאר את האינטראקציה בין התנאי הראשון (אזכור זכות) לבין האידיאולוגיה של הנשאל. הגרף האדום מתאר את התוצאות עבור נשאלים שקיבלו נוסח הכולל את המילה "זכות" והגרף הכחול עבור נשאלים שלא קיבלו את המילה "זכות". ניתן לראות כי שיעור השמאלנים שאישר את ההפגנה גבוה יותר משיעור הימנים שאישר את ההפגנה.

תוצאות הפיילוט הראו בבירור כי האידיאולוגיה של הנשאלים השפיעה על הכרעתם. נשאלים המזוהים עם השמאל נטו לאשר את ההפגנה של הארגון בעל האופי השמאלי (שוברים שתיקה) יותר מאשר נשאלים המזוהים עם הימין. לא נמצאה השפעה כוללת (main effect) של החשיפה למלה "זכות" על ההסתברות לאשר את ההפגנה. אולם נמצאה אינטראקציה במובהקות גבולית ($p = 0.084$) בין מודעות לזכות ובין אידיאולוגיה. כלומר, השפעת האידיאולוגיה היתה גדולה יותר על הסיכוי לאישור ההפגנה דווקא אצל נשאלים שנחשפו למלה "זכות".

תוצאות הפיילוט הצביעו על כך שהמניפולציה בה עשינו שימוש היא אפקטיבית. עם זאת, הפיילוט (באופן מתוכנן) כלל מספר נמוך יחסית של הנשאלים, ועשה שימוש בארגון מצד אידיאולוגי אחד. לכן על פי תוצאות הפיילוט החלטנו שניתן לבצע את הניסוי העיקרי.

הניסוי העיקרי

הניסוי העיקרי כלל 1755 נשאלים. הפצת השאלון התבצעה באמצעות חברת סקרים "פאנל פור אול" שמבצעת סקרים באופן מקוון. ההקצאה לתנאי הניסוי היתה אקראית כך שעל כל תנאי ענו כ-220 נשאלים. המדגם אינו מייצג את האוכלוסייה בישראל, שכן לחברת הסקרים לא היה מאגר נשאלים שכלל ייצוג מספק למיעוטים. יחד עם זאת מדובר במדגם מגוון, ומייצג במספר מימדים. הגיל הממוצע של הנשאלים הוא 42 (SD:14.8). שיעור ייצוג הנשים במדגם הוא 52%.

הנשאלים נשאלו שתי שאלות הקשורות בנטייתיהם האידיאולוגיות והתבקשו לדרג את עמדותיהם בסולם ערכים שבין 1 ל-10, כאשר 1 מייצג שמאל ו-10 ימין. השאלה האחת, מתייחסת לעמדות המדיניות-ביטחוניות, הוסבר לנשאלים כי מקובל לחלק עמדות אידיאולוגיות ביחס לתחום המדיני-ביטחוני על ציר ימין-שמאל, כאשר עמדות ימניות מבטאות תמיכה בעמדות כגון המשך החזקת שטחי יהודה ושומרון, גם במחיר המשך הסכסוך עם הפלשתינים; ועמדות שמאלניות מבטאות תמיכה בעמדות כגון פשרה טריטוריאלית ביהודה ושומרון לצורך קידום הסדר שלום עם הפלשתינים. הנשאלים התבקשו לסמן את עמדותיהם כאשר 1 משמעו "שמאל" ו-10 משמעו "ימין". למטרות הניסוי, התייחסנו לערכים 1-3 כערכי "שמאל", 4-7 כ"מרכז", ו-8-10 כ"ימין". 25.8% מהנשאלים הצהירו על עמדותיהם בסולם הערכים של 1-3 ("שמאל"), 43.2% מהנשאלים הצהירו על עמדותיהם בסולם הערכים של 4-7 ("מרכז"), ו-31.0% מהנשאלים הצהירו על עמדותיהם בסולם הערכים של 8-10 ("ימין").

השאלה שניה, מתייחסת לאידיאולוגיה כלכלית. שאלה זו נמצאה לא רלוונטית להמשך המחקר ולכן לא אפרט לגביה. השאלון כולו, לרבות שאלה זו, מופיע בנספח מס 2.

מבנה השאלון

השאלון הורכב כך שהנשאלים התבקשו תחילה לסמן את מינם (זכר/נקבה), גילם, שפת האם וארץ הלידה שלהם. לאחר מכן, התבקשו לדרג את עמדותיהם על סולם בן 10 ערכים ביחס לעמדות אידיאולוגיות כלכליות ומדיניות-ביטחוניות, כפי שהוסבר לעיל. לאחר מילוי פרטים אלה, הוקצו הנשאלים באופן אקראי לאחת משמונה הגרסאות של הדילמה. כל נשאל התבקש לציין האם היה מאשר קיומה של ההפגנה בהינתן הפרטים שקיבל.

כאמור, השאלון כלל 8 נוסחים שונים. בכל אחד מהנוסחים התבקש הנשאל להשיב בתור מפקד מחוז ירושלים במשטרה האם הוא מאשר לקיים הפגנה בתחומי המחוז על פי בקשה מטעם ארגון מסוים (שמאל או ימין, כפי שיפורט בהמשך). על מנת ליצור דילמה לנשאלים, צוין כי במסגרת ההפגנה הקודמת של אותו הארגון, התלהטו הרוחות עד כדי אלימות בקרב הקהל הרחב. על פי התיאור נפגעו מפגינים ושוטרים מיידויי אבנים, נזק נגרם לרכוש ועוברי האורח חשו בהלה רבה. הנשאל קיבל מידע שלפיו העוזר שלו סבור כי למרות הדאגה לסדר הציבורי ולביטחון הציבור והחשש שבטיחותם של אזרחים בסביבה תיפגע בשעת התלהטות הרוחות, יש לאפשר למפגינים לקיים את ההפגנה.

את ההבדלים בין הנוסחים הבודקים את התנאים השונים, ניתן להבין מהטבלה הבאה:

"אם תרצו"	"שוברים שתיקה"	
נוסחים 7,8	נוסחים 3,4	לא אזכור "זכות"
נוסחים 5,6	נוסחים 1,2	עם אזכור "זכות"

נוסחים 2,4,6,8 כללו גם שאלה מתווכת שעסקה בדירוג החשיבות של כל אחד מהשיקולים המתחרים. תנאי זה לא מהווה חלק מרכזי בעבודה ולכן לא אפרט לגביו. הנוסח המלא של כל התנאים נמצא בנספח מס' 2.

לאחר שהתבקשו להשיב אם לאשר את ההפגנה אם לאו, נתבקש כל נשאל לדרג את זהות הארגון שביקש לקיים את ההפגנה בנוסח שקיבל. סולם הערכים גם בשאלה זו היה בין 1-10, כאשר 1 מייצג "שמאל" ו-10 מייצג "ימין". בסוף השאלון התבקשו הנשאלים לציין את שנת העלייה (אם קיימת), דתם, השכלתם, רמת השכר שלהם ולציין האם הם מתגוררים בירושלים.

תוצאות הניסוי

לאחר איסוף הנתונים, עיבודם וקידודם, נתקבלו התוצאות להלן.

סטטיסטיקה תיאורית

מטבלה מס. 1 ניתן להבין את תיאור המדגם. על השאלון השיבו 1755 נשאלים. הגיל הממוצע של הנשאלים הוא 42 (SD: 14.8). שיעור ייצוג הנשים במדגם הוא 52%. 25.8% מהנשאלים הצהירו על עמדותיהם בסולם הערכים של 1-3 ("שמאלי"), 43.2% מהנשאלים הצהירו על עמדותיהם בסולם הערכים של 4-7 ("מרכזי") ו-31% מהנשאלים הצהירו על עמדותיהם בסולם הערכים 8-10 ("ימין").

<u>טבלה מס 1: תיאור המדגם</u>	
<u>משתנה</u>	<u>ממוצע / שיעור</u>
גיל	42.9 (14.87)
מגדר -	
גברים	.47 (0.011)
נשים	.52 (0.011)
אידיאולוגיה מדינית-ביטחונית-שמאל (1-3)	0.25(0.01)
מרכז (4-7)	0.43(0.01)
ימין (8-10)	0.30(0.01)
מס' הנשאלים	1755
*הערכים בטבלה מעוגלים לספרה השנייה אחרי הנקודה	

לאחר בדיקת המדגם, ביקשנו לבחון את המניפולציה שערכנו על המשתנה הנסיבתי-הארגון שביקש את קיום ההפגנה. כזכור, לקראת סיום השאלון התבקשו הנשאלים לדרג את זהות הארגון שביקש לקיים את ההפגנה בנוסח שקיבלו. שאלה זו משמשת כבדיקת מניפולציה לעניין האופן בו זיהו הנשאלים את האידיאולוגיה של הארגון שהופיע בנוסח שלהם. בדיקה זו מתבקשת לאור העובדה שמניפולציה זו, כיצד זהות הארגון נתפסת בעיני הנשאלים, תלויה בתפיסה הסובייקטיבית של הנשאלים. התוצאות שהתקבלו תומכות בכך שהנשאלים זיהו כצפוי את האידיאולוגיה של הארגון אליו נחשפו. את ארגון "שוברים שתיקה" דירגו על הציר האידיאולוגי כארגון "שמאלי" ($M=3.32$, $SE=0.094$, $N=877$), ואת ארגון "אם תרצו" דרגו על

הציר האידיאולוגי כארגון "ימין" ($M=6.29$, $SE=0.094$, $N=878$). הבדלים אלה מובהקים באופן סטטיסטי ($t=22.2$, $P<0.001$, $N=1755$).

בשלב הניתוח הבא בוצעה בדיקת רנדומיזציה, על-מנת לתמוך בכך שהקצאת הנשאלים לתנאי הניסוי הייתה אכן אקראית. בדיקה זו מתבצעת על ידי בחינת המתאמים בין תנאי הניסוי לבין מאפייני המשיבים (מין, גיל ואידיאולוגיה מדינית וכלכלית). לא נמצא כל קשר סטטיסטי מובהק בין מאפייני המשיבים ותנאי הניסוי. ממצא זה מאשש את ההנחה כי הגרסאות השונות של השאלון אכן הוקצו באופן רנדומלי בין המשיבים. בשלב הבא, עברנו לבחון את השערות המחקר.

בדיקת השערות המחקר

בדיקת השערה א': המודעות לקיומו של שיקול המערב "זכות" יגביר את הנטייה לבחור באפשרות המקיימת את הזכות

בשלב הראשון ביקשנו לבחון את ההשפעה של המודעות לקיומו של שיקול המערב "זכות" על קבלת ההחלטה. השאלה הנבדקת היא, אם כן, מהו הסיכוי לאשר את קיומה של ההפגנה בהינתן החשיפה לזכות. ההשערה ששיעורנו בהקשר זה היא כי המודעות לקיומו של שיקול המערב "זכות" יגביר את הנטייה לבחור באפשרות המקיימת את הזכות ומגינה עליה לעומת האפשרות המגבילה אותה. כלומר, נראה כי ישנה נטייה גדולה יותר לאשר את קיומה של ההפגנה בקרב נשאלים שנחשפו לשיקול שמערב "זכות".

לשם בדיקת השערה זו, ביצענו השוואת פרופורציות (מבחן χ^2). מהשוואה זו עולה כי שיעור המאשרים של ההפגנה גבוה ב-5.5% בקרב נשאלים שקיבלו את הנוסח שבו הופיעה המילה "זכות". 54.1% מהנשאלים שנחשפו למילה זכות אישרו את קיום ההפגנה, לעומת 49.65% בקרב נשאלים שלא נחשפו ($\chi^2=3.46$, $P=0.063$). בשלב הבא ערכנו רגרסיה לוגיסטית כאשר המשתנה התלוי הוא אישור ההפגנה. במסגרת בדיקה זו ניתן להעריך טוב יותר את השפעת החשיפה לקיומה של זכות, שכן מתווסף משתנה בקרה נוסף (אידיאולוגיה), המסביר חלק משמעותי מהשונות של המשתנה התלוי (אישור ההפגנה). בדיקה זו העלתה גם היא, שאם שולטים על משתנה האידיאולוגיה, ניתן להבחין בעליה בהסתברות לאישור ההפגנה בקרב נשאלים שנחשפו

למילה "זכות", ורמת המובהקות השתפרה ($P=0.030$). את תוצאות הבדיקה ניתן לראות גם בטבלה מס. 2.

מشتי הבדיקות שביצענו עולה כי ניתן להבחין בעלייה בנכונות לאשר את ההפגנה כאשר ישנה מודעות לקיומה של זכות. מדובר בשיעור מתון למדי (5.5%) אשר בחלק הדיון אעלה השערות אפשריות המסבירות אותו. לאור האמור, תוצאות המחקר מראות כי יש אישוש להשערה א. בשלב הבא נבקש לבחון את השערה ב'.

בדיקת השערה ב': זהות הארגון תשפיע באופן שונה על אישור ההפגנה, כתלות באידיאולוגיה של הנשאלים.

כזכור ההשערה מתייחסת לבדיקת החשיבה המונעת. במסגרת השערה זו ניתן לצפות לכך שאנשים בעלי אידיאולוגיה שונה, יאשרו כל אחת מההפגנות בשיעורים שונים. בהתאם לתיאוריית החשיבה המונעת שיערנו כי הנשאלים ייטו לאשר הפגנה של ארגון המזוהה עם האידיאולוגיה שלהם. לשם בחינת השערה זו, יש לבדוק את האינטראקציה שבין זהות הארגון לאידיאולוגיה של הנשאל, בניבוי הסיכוי לאשר את ההפגנה. לצורך כך, ערכנו רגרסיה לוגיסטית כשהמשתנה "אישור ההפגנה" הוא המשתנה התלוי. בדיקה זו מתעלמת מהמניפולציה שערכנו על המשתנה הנסיבתי- קיומה של המילה זכות בנוסח שאליו נחשף הנשאל.

נמצאה אינטראקציה מובהקת בין שני המשתנים- האידיאולוגיה של הנשאל וזהות הארגון שלגביו נשאל. התוצאות שהתקבלו מורכבות: נמצא כי כאשר מדובר בארגון "אם תרצו", אין השפעה לאידיאולוגיה על הסיכוי לאשר את ההפגנה. לעומת זאת, כאשר מדובר בארגון "שוברים שתיקה", הנטייה לאשר את ההפגנה תגבר ככל שהאידיאולוגיה של הנשאל היא "שמאלנית" יותר, וכן להיפך- ככל שמדובר בארגון "שוברים שתיקה" והעמדה של הנשאל היא ימנית יותר, הסיכוי לאישור ההפגנה תרד.

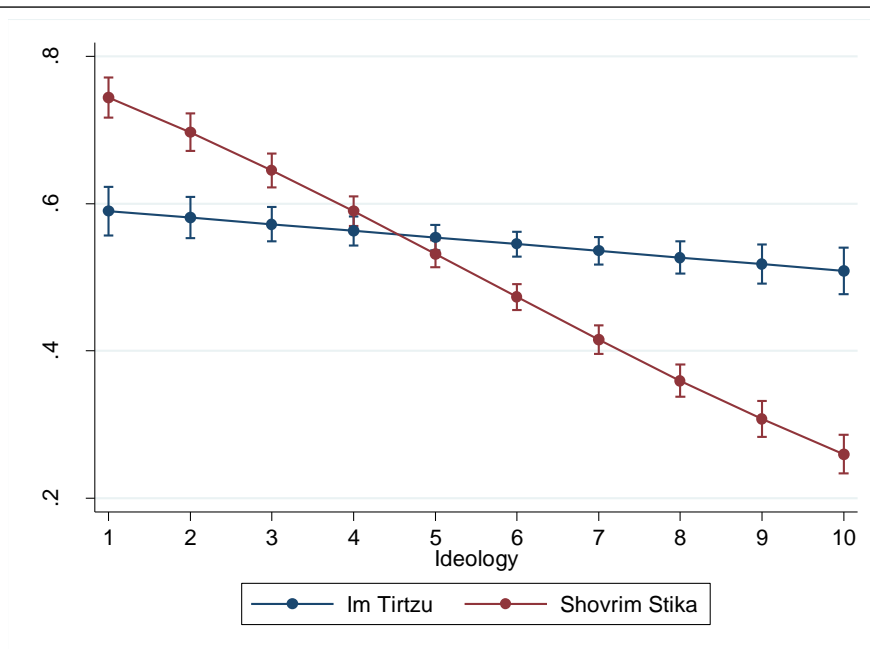
טבלה מס 2: בדיקת השערות המחקר

השערות ג' ד': הקשר בין מודעות לזכות וחשיבה מודעת	השערה ב בחינת חשיבה מונעת	השערה א השפעת ל"זכות"	
-.215 (.320)		.207 (.097)*	זכות
-.079 (.037)*	-.037 (.025)	-.135 (.018)***	אידיאולוגיה (ניצי) שוברים שתיקה
.482 (.323)	.902 (.232)***		X שוברים שתיקה אידיאולוגיה
-.122 (.053)*	-.198 (.037)***		X זכות X אידיאולוגיה
.076 (.051)			X זכות X שוברים שתיקה
.808 (.466)			X זכות X אידיאולוגיה X שוברים שתיקה
-.146 (.074)*			cons
.523 (.229)*	.400 (.160)*	.744 (.123) ***	
99.72***	91.33***	60.92 ***	χ^2
0.041	0.038	0.025	Pseudo R ²
1755	1755	1755	N

הערה: * רמת מובהקות > 5%; ** רמת מובהקות > 1%; *** רמת מובהקות > 0.001%

את התוצאות הללו ניתן לראות בטבלה מס 2. ניתן להתרשם מהן באופן ברור יותר על גבי תרשים מס 2. התרשים מציג באופן גרפי את ההשפעה של האידיאולוגיה על הסיכוי לאשר את ההפגנה כתלות בארגון. ניתן להבחין במגמות ההפוכות בנכונות לאשר את ההפגנה- שמאלנים נוטים לאשר יותר כאשר מדובר בהפגנה של "שוברים שתיקה", וימנים נוטים לאשר יותר כאשר מדובר בהפגנה של "אם תרצו". כמו כן, ניתן להבחין בכך שהאידיאולוגיה משפיעה באופן שונה על הסיכוי לאשר את ההפגנה כאשר מדובר בארגונים שונים. זוהי אינדיקציה לכך שהנשאלים הביאו בחשבון את זהות הארגונים, למרות שלא נשאלו על כך. עבור ארגון "אם תרצו" כמעט ואין השפעה לאידיאולוגיה, בעוד שעבור ארגון "שוברים שתיקה" הנטייה לאשר את ההפגנה יורדת ככל שעמדת הנשאל היא ימנית יותר. ניתן לשער שתופעה זו, לפיה האידיאולוגיה השפיעה באופן שונה כאשר מדובר בארגון ימין לעומת ארגון שמאל, יכולה להיות קשורה לזהות הספציפית של ארגונים שנבחרו. אולם, בעבודה נוספת, מאוחרת יותר, שאין זה המקום לפרט לגביה, נמצאה תופעה דומה עבור ארגוני ימין ושמאל אחרים.

לאור האמור ניתן לאשש את השערה ב.

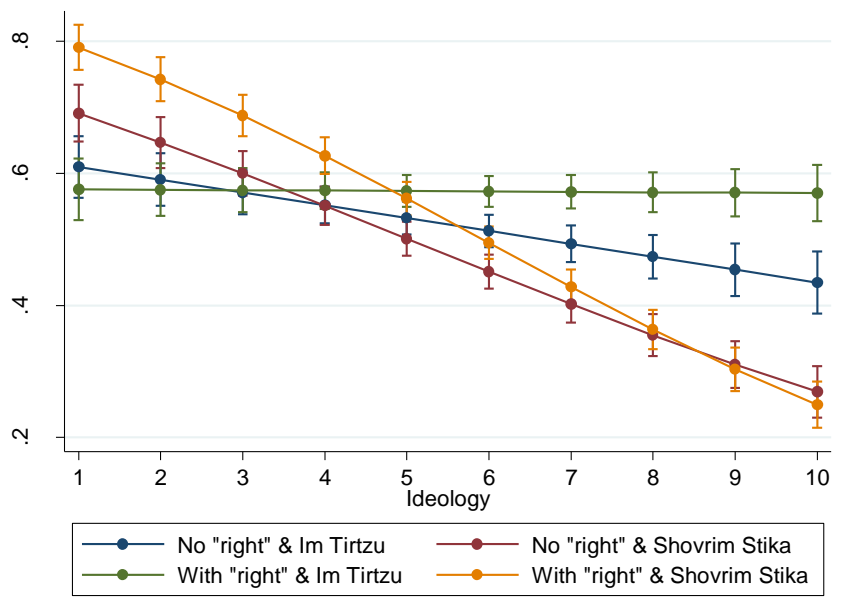


תרשים מס. 2: הסיכוי לאשר את ההפגנה כתלות באידיאולוגיה של הנשאל: ציר ה-Y מתאר את הסיכוי לאשר את ההפגנה. ציר ה-X מציג את סולם הערכים שבאמצעותו התבקשו הנשאלים לדרג את האידיאולוגיה שלהם, כאשר הערך (1) מבטא עמדה "שמאלנית" והערך (10) עמדה "ימנית". הגרף הכחול מתאר את הסיכוי לאשר את ההפגנה כאשר מדובר בארגון "אם תרצו" כתלות באידיאולוגיה של הנשאל. הגרף האדום מתאר את הסיכוי לאשר את ההפגנה כאשר מדובר בארגון "שוברים שתיקה" כתלות באידיאולוגיה של הנשאל. ניתן להבחין כי האידיאולוגיה משפיעה באופן שונה עבור שני הארגונים: עבור ארגון "אם תרצו" כמעט ואין השפעה לאידיאולוגיה על הסיכוי לאשר את ההפגנה. לעומת זאת, עבור ארגון "שוברים שתיקה", הסיכוי לאשר את ההפגנה יורד ככל שהעמדה האידיאולוגית היא ימנית יותר.

בדיקת השערות ג' ו-ד': הגברת המודעות לקיומה של זכות בדילמה תמתן את השפעתה של האידיאולוגיה על ההחלטה או השפעת האידיאולוגיה (החשיבה המונעת) תווסת את ההשפעה של המודעות ל"זכות"

כעת נפנה לבדיקת השערות ג ו-ד שמהוות השערות חלופיות. במסגרת בדיקה זו נבחן את שיעור אישור ההפגנה כתלות בשלושה משתנים: המודעות ל"זכות", זהות הארגון ואידיאולוגיית הנשאל. כזכור, השערה ג' היתה כי הגברת המודעות לקיומה של זכות בדילמה תמתן את השפעתה של האידיאולוגיה על ההחלטה. כלומר, במסגרת בדיקה זו נצפה לראות שהחשיפה לקיום הזכות תקטין את השפעת האידיאולוגיה על הנטייה לאשר את ההפגנה. לעומת זאת, לפי השערה ד' הנחנו כי החשיבה המונעת תווסת את השפעת המודעות ל"זכות" על ההחלטה. כלומר, השפעת החשיפה לזכות תגדל כאשר היא עולה בקנה אחד עם ההעדפה האידיאולוגית, ותקטן כאשר התחשבות בזכות תהיה בניגוד להעדפה אידיאולוגית.

על מנת לבדוק את האינטראקציה שבין המודעות ל"זכות" לבין החשיבה המונעת, ערכנו מודל גרסיה שלישי, הכולל אינטראקציה משולשת בין החשיפה ל"זכות", זהות הארגון והאידיאולוגיה של הנשאל. המודל מוצג בטבלה מס. 2 ולפיו האינטראקציה המשולשת מובהקת ($p=0.05$). על מנת להסביר את משמעות התוצאות יהיה נוח יותר להסתכל על תרשים מס. 3.



תרשים מס. 3: הסיכוי לאישור ההפגנה כתלות במודעות ל"זכות", זהות הארגון ואידיאולוגיית הנשאל:
 ציר ה- Y מייצג את הסיכוי לאשר את ההפגנה. ציר ה- X מייצג את סולם הערכים שבאמצעותו התבקשו הנשאלים לדרג את האידיאולוגיה שלהם, כאשר הערך (1) מבטא עמדה "שמאלנית" והערך (10) עמדה "ימנית". תיאור הגרפים: הגרף הכחול מתאר את הסיכוי לאשר את ההפגנה עבור נשאלים שלא נחשפו למילה "זכות" ונשאלו על ארגון "אם תרצו"; הגרף האדום מתאר את הסיכוי לאשר את ההפגנה עבור נשאלים שלא נחשפו למילה "זכות" ונשאלו על ארגון "שוברים שתיקה"; הגרף הירוק מתאר את הסיכוי לאשר את ההפגנה עבור נשאלים שנחשפו למילה "זכות" ונשאלו על ארגון "אם תרצו"; הגרף הכתום מתאר את הסיכוי לאשר את ההפגנה עבור נשאלים שנחשפו למילה "זכות" ונשאלו על ארגון "שוברים שתיקה". הממצא העיקרי העולה מגרף זה הוא כי ההשפעה של המודעות ל"זכות" מוגבלת למקרים שבהם זהות הארגון עולה בקנה אחד עם האידיאולוגיה של הנשאלים.

לפי השערה ג' היינו מצפים לירידה בהבדלים בין שיעורי התמיכה בהפגנה של הארגונים השונים על פני האידיאולוגיה של הנשאלים אצל נשאלים שנחשפו לקיומה של זכות, לעומת נשאלים שלא נחשפו. באופן גרפי היינו מצפים לראות ירידה במרחקים שבין העקומות הכתומה והירוקה (חשיפה לזכות) לעומת העקומות האדומה והכחולה (בקרה). עם זאת, התמונה שעולה היא הפוכה, ולפיכך איננו רואים עדות לכך.

השערה ד', לעומת זאת, התייחסה לאפשרות שהחשיבה המונעת עשויה לווסת על השפעת החשיפה לזכות. לפי השערה זו היינו מצפים שהחשיפה לזכות תהיה בעלת השפעה בעיקר כאשר הזכות עולה בקנה אחד עם ההעדפה האידאולוגית. כשמסתכלים על תרשים מס. 3, ניתן לראות את הפער בשיעור האישור בין נשאלים שנחשפו למילה "זכות" לבין אלה שלא נחשפו למילה "זכות" (בין העקומות האדומה והכתומה, ובין העקומות הכחולה והירוקה), כאשר הפער הוא גדול במיוחד בקרב נשאלים שנחשפו לארגון שהולם את האידאולוגיה שלהם. ממצא זה, תומך בהשערה ד'.

תוצאות אלה נותנות משמעות אחרת לממצא שעלה במסגרת בדיקת השערה א', ולפיו, המודעות ל"זכות" אמנם משפיעה על הסיכוי לאשר את ההפגנה, אך השפעה זו מוגבלת. כעת ברור שאומדן זה מהווה ממוצע של סיטואציות בהן השפעת החשיפה לזכות היא אפסית – כאשר כיבוד הזכות מתנגש עם ההעדפה אידאולוגית – וסיטואציות בהן השפעת החשיפה גדולה – כאשר הזכות עולה בקנה אחד עם ההעדפה. כאשר בוחנים את ההסתברויות הצפויות לפי המודל השלישי בטבלה מס. 2, ניתן לראות כי ההשפעה של המודעות ל"זכות" מגיעה עד כדי 14% עליה בנכונות לאשר הפגנה בקרב נשאלים ימניים שנשאלו על ארגון "אם תרצו", ולעליה של 10% במקרה של נשאלים שמאליים שנשאלו על ארגון "שוברים שתיקה". **תוצאות אלה מאששות את השערה ד'.**

בהמשך אדון בתוצאות הניסוי ובמסקנות העולות ממני ואציע כיוונים למחקרי המשך.

דיון מסכם ומסקנות

עבודה זו עוסקת בהשפעת המודעות למעורבות זכויות לצד חשיבה מונעת על הכרעות מדיניות. כבר הוזכר כי קבלת החלטה בתחום המדיניות מערבת שיקולים כבדי משקל ברמות נורמטיביות שונות. עבודה זו מתמקדת במתח שבין שיקול המהווה "זכות" לבין שיקול המהווה "אינטרס ציבורי". ככלל, למתח זה יש משמעות ברמה המשפטית, ואולם, עבודה זו עוסקת באופן שבו ציבור האזרחים הכללי תופס את הדילמה.

מבחינה משפטית, לזכות ישנו מעמד מיוחד שבא לידי ביטוי בניחות משפטי שונה כאשר מימושה מתנגש בשיקולים שונים. בישראל, זכויות הנמנות עם "זכויות היסוד" זכות למעמד משפטי מיוחד ופגיעה בהן תתאפשר רק בתנאים מסוימים. הזכות להפגין, שבה עוסק מקרה הבוחן העומד במרכזה של העבודה, נקשרת לחופש הביטוי אשר נתפס כחלק מזכות כבוד האדם וחירותו המהווה זכות יסוד. לעומת הזכות, ה"אינטרס הציבורי" הוא צורך, רצון או שאיפה של פרט או של אוסף של פרטים (בירנהק, 2002). הוא נפרס על פני ציבור רחב והוא כולל יעד קולקטיבי שאינו נוגע לפרט מסוים.

במסגרת תיאוריית המסגור המתמייחסת לדרך שבה מעוצבת דעת קהל אכן נמצא כי לנורמות משפטיות יש מעמד מיוחד. בהקשר זה נמצא כי נורמות משפטיות מהוות מסגרת חשובה, ולפיכך, מרבית האנשים ייטו לפרש נושאים באמצעותם. לאנשים יש נטייה להגן על מה שהם תופסים כזכות חוקתית, למרות שהם לא תמיד מבינים מהן ההצדקות לזכות האמורה (Chong, 1993). לאור האמור, ניתן לומר כי גם מבחינה ציבורית לזכויות ישנו מעמד מיוחד.

לצד הצגת הניתוחים המשפטיים ולצד הצגת תיאוריית המסגור שבמסגרתה עלה כי מונחים נורמטיביים נתפשים כבעלי חשיבות, הראיתי שתהליך קבלת החלטות אצל אדם אינו תמיד רציונלי. התמקדתי בתיאוריית "החשיבה המונעת" אשר מנסה להסביר את אופן קבלת ההחלטות באמצעות הטיות המבוססות על שאיפותיהם, העדפותיהם ודאגותיהם של אנשים. נקודת המוצא, לפי תיאוריית החשיבה המונעת, היא שאנחנו לא יכולים לשלוט בהנחות היסוד שלנו (Kunda, 1990). תהליך קבלת ההחלטות מתבצע כך שהחלטה מתקבלת אצל אדם כבר בשלבים מוקדמים של החשיפה למידע, וחלק משמעותי בתהליך העיבוד מופנה לחיפוש ההצדקות לאותה החלטה ראשונית (Kunda, 1990). תהליך החיפוש אחר הצדקה מוטה על ידי המוטיבציות השונות של מקבל החלטה וכך בסופו של תהליך, התוצאה תעלה בקנה אחד עם העדפותיו של

הבוחר (Sood, 2013). תימוכין לכך ניתן למצוא במחקרים שנבדקו עד כה בעיקר בקרב משפטנים.

לאור האמור, ביקשה עבודה זו להתמקד בהשפעה של המודעות לקיומה של "זכות" על קבלת ההחלטות בקרב אזרחים וכיצד מודעות זו מתנהגת לצד ההשפעה של החשיבה המונעת בתהליך קבלת ההחלטה? שאלה זו מחדשת בשני היבטים: האחד, בבדיקה אמפירית של ההשפעה של גורם המודעות ל"זכות" על קבלת ההחלטה. שנית, בבדיקה של אינטראקציה בין שני הגורמים – המודעות ל"זכות" והחשיבה המונעת – וההשפעה על קבלת ההחלטה. בדיקה זו, למיטב ידיעתי לא נערכה בספרות.

לצורך העניין נבנה ניסוי שבמרכזו עמדה דילמה שבין הזכות להפגין לבין האינטרס הציבורי של שמירת הסדר הציבורי. הניסוי המוצג בעבודה זו התמקד באוכלוסייה שאינה של משפטנים דווקא. הבחירה באזרחים נובעת, ראשית מהעובדה שציבור האזרחים הבלתי מסוים מהווה את כלל הציבור וניתן להסיק מסקנות רחבות שאינן מוגבלות לשדה המשפטי, ושנית מכיוון שקשה יותר לשלוט על משתנה כמו "מודעות לזכות" כאשר מדובר בקהל משפטנים (כך גם עולה ממאמרים של Chong ו-Druckman, 2007).

לשם עריכת הניסוי גובש שאלון שבמסגרתו התבקשו הנשאלים להחליט אם לאשר קיומה של הפגנה של ארגון מסוים, לו היו מפקד מחוז במשטרה. לנשאלים ניתן הסבר קצר שאזכר את הארגון מבקש ההפגנה וכן תיאור שלפיו בהפגנה אחרת שקיים אותו ארגון הופר הסדר הציבורי.

לפני עריכת הניסוי העלינו את ההשערות הבאות: הראשונה, התייחסה לבחינת המודעות לזכויות והשפעתן על קבלת ההחלטה. לפיה, המודעות ל"זכות" תגביר את הנטייה לבחור באפשרות המקיימת את הזכות ומגינה עליה. ההשערה השנייה, התייחסה להשפעת החשיבה המונעת על קבלת ההחלטה. לפיה, זהות הארגון תשפיע על אישור ההפגנה כתלות באידיאולוגיה של הנשאלים. כלומר, הציפייה היתה שהנשאלים ייטו לאשר הפגנה של ארגון המזוהה עם האידיאולוגיה שלהם. ההשערות השלישית והרביעית התייחסו לאינטראקציה שבין המודעות ל"זכות" והחשיבה המונעת (במקרה זה- האידיאולוגיה של הנשאלים), והשפעתם על קבלת ההחלטה. ההשערה השלישית היתה כי המודעות ל"זכות" תמתן את ההשפעה של החשיבה המונעת (האידיאולוגיה) על קבלת ההחלטה. זאת, לאור ההנחה שהציבור מכיר בזכות כשיקול בעל מעמד מיוחד. ההשערה הרביעית היא השערה חלופית אשר לפיה, החשיבה המונעת (השפעת

האידיאולוגיה), תווסת את ההשפעה של המודעות ל"זכות" על קבלת ההחלטה. זאת, על בסיס תיאוריית החשיבה המונעת אשר לפיה לאידיאולוגיה יש השפעה על קבלת ההחלטה, בצירוף טענה נוספת מתחום חקר החשיבה המונעת שלפיה שאנשים נוטים להתעלם ממידע "אובייקטיבי" שאינה מתיישב עם העדפותיהם.

בניית הניסוי כללה מניפולציה קלה מאוד כך שהנוסחים של התנאים הנבחנים כמעט זהים לחלוטין, למעט השימוש במילה "זכות" המופיעה בתנאי המיועד להגביר את המודעות והארגון מבקש הבקשה ("אם תרצו" לעומת "שוברים שתיקה"). הניסוי כלל שלושה תנאים בינאריים בין-נבדקים. שני התנאים העיקריים שנבדקו בעבודה זו הם- המודעות ל"זכות" והזהות הפוליטית של הארגון שהגיש את הבקשה לקיים את ההפגנה.

לצורך בחינת ההשערות ערכנו שלושה מודלי רגרסיות. מודל הרגרסיה הראשון בחן את השפעת המודעות ל"זכות" על קבלת ההחלטה. מודל הרגרסיה שני בחן את השפעת האידיאולוגיה על קבלת ההחלטה. המודל השלישי בחן את האינטראקציה המשולשת בין החשיפה ל"זכות", זהות הארגון והאידיאולוגיה של הנשאל.

תוצאות הניסוי העלו מספר ממצאים מעניינים. הממצא הראשון, המתייחס להשערה הראשונה, מעלה כי ישנה השפעה למודעות ל"זכות" על קבלת ההחלטות. תוצאות הניסוי הצביעו על אפקט כאמור. עניין זה משתלב עם המחקר של Chong (1993) שהצגתי, כחלק מתיאוריית המסגור שלפיו, נורמות משפטיות מהוות מסגרת חשובה, ולפיכך, מרבית האנשים ייטו לפרש נושאים באמצעותם. לפי Chong, לידיעה על הזכות החוקתית יש השפעה על אנשים כשהם מעריכים שאלות הנוגעות לזכויות. יש לאנשים נטייה להגן על מה שנתפס כזכות חוקתית. תוצאות הניסוי הצביעו על אפקט קטן יחסית (תוספת של 5.5% לסיכוי לאשר את ההפגנה). ואולם, ניתן לייחס לתוצאה זו מספר טעמים: ראשית, המניפולציה שנבחרה במסגרת ניסוי זה, היא מניפולציה עדינה מאוד שכללה אזכור למילה "זכות" בלבד. שנית, חשוב לזכור שלמרות התפיסה הרווחת לגבי מעמדן של זכויות, יתכן שזכות זו, ביחס לזכויות אחרות, עשויה להיחשב כחשובה פחות. הגם שמדובר בזכות הזוכה להגנה משפטית רחבה, יתכן שישנן זכויות יסוד "מובהקות" יותר (זכויות כמו למשל הזכות לחיים ולשלמות הגוף) ששילובן בדילמה המתארת את המתח בין לבין אינטרס ציבורי היו מביאות לתוצאה אחרת. מכל מקום, ממצא זה שלפיו יש למודעות לזכות

השפעה על קבלת החלטה הוא ממצא אשר למיטב ידיעתי, עד כה, לא נבחן בספרות באופן אמפירי.

הממצא השני, מתייחס להשפעת החשיבה המונעת על קבלת ההחלטה, ולמעשה מאשר את עיקרי התיאוריה. באופן לא מפתיע וכפי ששערנו, נמצא כי ישנה השפעה לאידיאולוגיה של הנשאל על הסיכוי לאשר את ההפגנה. בהקשר זה ניתן להזכיר שוב את המחקרים שהמחישו את השפעת האידיאולוגיה על הכרעות משפטיות. כך למשל, מחקרם של Sood ו-Darley (2012) שהצביעו על כך שנשאלים קבעו רמות ענישה שונות, ההולמות את השקפותיהם, כאשר הוצבה לפנייהם סוגיה שבה אדם התהלך עירום עם שלט מחאה. במחקרם נמצא קשר בין ההבדלים בין רמות הענישה לבין ההלימה או אי ההלימה להשקפותיהם כתלות בתוכן השלט. בדומה, גם מחקרו של Furgeson (2008) הצביע על הכרעות משפטיות שונות המושפעות מהאידיאולוגיה של האנשים. ניתן אף לטעון כי ההטייה האידיאולוגית הביאה לכך שהנשאלים העריכו בחסר את האינטרס הציבורי שניתן מנגד. כזכור, מאמרו של Sood (2013) הראה כי נשאלים מושפעים מהאידיאולוגיה שלהם גם כאשר הם מעריכים נתונים עובדתיים. הדוגמה במאמרו התייחסה לאופן שבו העריכו נשאלים מידת נזק שנגרמה בעקבות הפגנה שנערכה סביב סוגיה טעונה- הפלות. נשאלים תומכי הפלות ומתנגדי הפלות, העריכו אחרת את מידת הנזק. במקרה שלנו, יתכן שההעדפה האידיאולוגית גרמה לנשאלים להמעיט או להדגיש את חשיבות המידע שניתן בדבר הפרת הסדר הציבורי, ובכך יש להסביר את השפעתה של החשיבה המונעת על קבלת ההחלטה. הכרעות מדיניות, אמורות להתקבל באופן אובייקטיבי בדיוק כמו הכרעות משפטיות ומשכך, נראה כי יש הגיון בממצאים הדומים שעלו. כך או כך, הממצא בדבר השפעת החשיבה המונעת על קבלת ההחלטה אינו מחדש והוא עולה בקנה אחד עם הספרות המקצועית אודות חשיבה מונעת.

בהקשר זה, מעניין היה למצוא כי במסגרת הניסוי החשיבה המונעת פעלה באופן שונה עבור שני הארגונים. כך, עבור ארגון "שוברים שתיקה" נמצא כי ישנה השפעה לאידיאולוגיה על קבלת ההחלטה. לעומת זאת, עבור ארגון "אם תרצו" כמעט ולא נמצאה השפעה של האידיאולוגיה על קבלת ההחלטה אם לאשר את ההפגנה או לא. ניתן אולי להסביר ממצא זה כך שהוא קשור בזהות הספציפית של הארגונים שנבחרו לצורך הניסוי. כזכור, כאשר התבקשו הנשאלים לדרג את זהות הארגון כפי שהיא נתפסת בעיניהם, את ארגון "שוברים שתיקה" דירגו על הציר האידיאולוגי כארגון "שמאלי" ($M=3.32$, $SE=0.094$, $N=877$), ואת ארגון "אם

תרצו" דרגו על הציר האידיאולוגי כארגון "ימין" ($M=6.29$, $SE=0.094$, $N=878$). עם זאת, נוכל לציין כבר עתה כי במחקר עתידי נצפתה תופעה דומה ביחס לארגוני "שמאל" ו"ימין".

המסקנה המעניינת ביותר שהעלה ניסוי זה מתייחסת לממצא שהתקבל בבחינת המודל שבדק את שתי ההשערות החלופיות בדבר האינטראקציה שבין המודעות ל"זכות" והחשיבה המונעת על קבלת ההחלטה. הבדיקה העלתה כי ככלל, ניתן לייחס למילה "זכות" עלייה בהיקף ההגנה על זכויות. עם זאת, ניתן לומר כי עלייה זו מוגבלת למקרים שבהם ההגנה על הזכות עולה בקנה אחד עם השקפותיו האידיאולוגיות של הנשאל. במקרים אחרים, שבהם ההגנה על הזכות אינה משקפת את עמדותיו של הנשאל, לא ניתן היה להצביע על ריאקציה כלשהי מצד הנשאלים. המסקנה שעולה היא שהשפעת המודעות ל"זכות" מוגבלת למקומות שבהם הגנה על הזכות מתיישבת עם העדפות מקבל ההחלטה. ניתן להעלות מספר נימוקים שיכולים להסביר תופעה זו: ראשית, יתכן שמסגור שיקול מסוים כשיקול מסוג "זכות" מתנהג כמו מידע אובייקטיבי. ולפיכך, ככזה, אנשים נוטים להתעלם ממנו כשהוא אינו מתיישב עם ההעדפות שלהם. כזכור, מחקרם של גינוסר וטרופ (1987) הראה שאנשים נוטים לאמץ מידע התומך במסקנה הרצויה מבחינתם ולהתעלם מעובדות הסותרות את הנחת הבסיס שלהם, גם כאשר מדובר במידע "אובייקטיבי". בניסוי שערכו גינוסר וטרופ, המידע האובייקטיבי היה מידע סטטיסטי. בדומה לממצא שהעלה הניסוי שערכו, ניתן אולי לייחס לשיקול מסוג זכות תכונה של "מידע אובייקטיבי" וכך להסביר את ההשפעה הנמוכה ביחס לאידיאולוגיה על קבלת ההחלטה. שנית, Kunda הציגה במאמרה (1990) שנחקרים נוטים שלא להאמין לעובדות שמוצגות להם הסותרות את סט האמונות שלהם וגורמות להם להיות יותר ביקורתיים כלפי העובדות החדשות שמוצגות להם ומתודולוגיות המחקר (Kunda, 1990). יתכן שההיבט הפוליטי המעורב בסוגיה (זהות הארגון) גרם לנשאלים להיות "ביקורתיים" יותר כלפי העובדה שמדובר בזכות ולכן, השפעת המודעות ל"זכות" היתה מוגבלת. עשוי לחזק את עמדה זו גם מחקרם של Lodge ו-Taber (2006) שהראה כי נשאלים שיש להם דעות מבוססות קודמות, יעריכו יותר טיעונים המתיישבים עם עמדתם. לפי מחקרם, אנשים מתחזקים בדעתם גם כאשר הם מקבלים רשימה מאוזנת המציגה טיעוני בעד או נגד. לפי Lodge ו-Taber נשאלים עלולים לפתח גישה קיצונית יותר כאשר הם ניצבים לפני סט טיעונים מאוזן ונדרשים להיות אובייקטיביים. בהקשר זה, יתכן כי המילה "זכות" "ממסגרת" את השיח כשיח משפטי, הנתפס כשדה שיש לערוך בו דיון אובייקטיבי, נטול שיקולים זרים ויתכן שהדבר אכן מפתח גישה ביקורתית יותר בקרב הנשאלים.

התוצאות שהוצגו לעיל, יכולות לשמש את העוסקים בתחום המדיניות הציבורית. בראש ובראשונה, ניתן לומר שדי בהתערבות פשוטה, כמו למשל ציון העובדה ששיקול מסוים הוא שיקול מסוג "זכות", על מנת לעורר בקרב הציבור את המודעות לכך שמדובר בשיקול עם חשיבות גבוהה. שנית, לשיקול המערב "זכות" יש משקל נוסף כלשהו אשר יכול לבוא לידי ביטוי במסגרת החלטות מדיניות שונות. עם זאת, כפי שהצגתי לעיל, לשיקול מסוג זכות אפקטיביות מוגבלת. שיקול המערב זכות עשוי לחזק את עמדתם של מי שממילא מעדיף לקבל החלטה העולה בקנה אחד עם אותו השיקול, אך הוא ישפיע פחות (עד כדי חוסר השפעה) על אנשים שהעדפותיהם ממילא אינן עולות בקנה אחד עם התוצאה שאותו שיקול מכוון אליה.

לקראת סיום אבקש לציין מספר הסתייגויות. ראשית, אודות מגבלות המחקר: מדובר במחקר שהתבסס על דוגמה היפותטית. הנשאלים התבקשו להחליט בתור מפקדים במשטרה, מבלי שאכן יכירו את מהות התפקיד. כמו כן, האופציה שהוצבה לנשאלים היתה אופציה בינארית- אישור או אי אישור של קיום ההפגנה. במציאות, דילמה דומה יכולה לכלול מנעד רחב של אפשרויות בחירה. כלומר, ניתן לאשר קיום של ההפגנה במגבלות שונות (ניתן ללמוד על כך מפסקי הדין השונים שהובאו בסקירת הספרות). עם זאת, חשוב לזכור שלו היינו בוחרים נשאלים שמשרתים במשטרה, עלול היה להיווצר קושי בתפעול המשתנה של המודעות ל"זכות".

שנית, המסקנות שעלו מעריכת הניסוי מוגבלות מאוד לדילמה הספציפית שבה התמקד הניסוי. על מנת לקבוע מסקנות כלליות יותר בדבר השפעת המודעות ל"זכות" על קבלת החלטות יש לערוך מחקרי המשך. בהקשר זה, חשוב לזכור כי מחקר זה כלל מניפולציה מאוד קלה על המודעות ל"זכות". הדילמה המרכזית שאודותיה נשאלו המשתתפים התייחסה רק לזכות להפגין. הריאקציה נבדקה למול האידיאולוגיה המדינית- ביטחונית של הנשאלים. על מנת לקבוע מסקנה כללית יותר בדבר מעמדם של שיקולים המערבים זכויות והשפעתם על תהליך קבלת החלטות כדאי יהיה לבחון גם זכויות מסוג אחר- זכויות המהוות זכויות יסוד מובהקות (למשל, הזכות לחיים או חופש התנועה) או לחילופין זכויות אזרחיות וחברתיות (למשל, הזכות לחינוך או הזכות לקבל שירותים סוציאליים). לגבי זכויות אזרחיות וחברתיות, מעניין יהיה לבדוק את האינטראקציה של השפעתן עם האידיאולוגיה הכלכלית-חברתית של הנשאלים. לחילופין, מעניין יהיה לבדוק בניסוי אחר האם עדיין ניתן לייחס את אותה ההשפעה להיקף ההגנה על זכויות כאשר מדובר בארגונים אחרים שמבקשים את אישור ההפגנה, ארגונים שאינם מזוהים כארגונים בעלי אג'נדה מדינית-ביטחונית.

נקודה נוספת ששווה להעמיק בה במסגרת מחקר המשך היא השאלה האם ניתן לקבוע כי מידת ההתערבות יכולה להשפיע על החלטות הנשאלים. בניסוי שערכתי המניפולציה על נוסחי השאלון היה קלה מאוד- בחלק מהנוסחים נעשה שימוש במילה "זכות" פעם אחת בלבד. נשאלת השאלה, האם התערבות גבוהה יותר בנוסחי השאלון, למשל כזו המסבירה בפירוט מה מעמדה המיוחד של הזכות, היתה יכולה להשפיע על קבלת החלטות של הנשאלים שהחליטו בסופו של דבר שלא לאשר את ההפגנה? שאלה זו יכולה להתברר במסגרת מחקר המשך.

לסיכום, מחקר זה בא להציע כיוון ראשוני לאפשרות ששיקול מסוג "זכות" יכול לעורר אינטראקציות שונות עם העדפות אישיות שיכולות לאתגר את היקף ההגנה על זכויות. יש לכך משמעות כאשר מגבשים מדיניות ציבורית, בייחוד בתחומים שבהם נדרשת הכרעה בין שיקולים שונים. מחקרי המשך בכיוונים המוצעים יכולים לסייע להעמקת ההבנה של תהליך קבלת ההחלטות במקרים מורכבים שבהם ישנם שיקולים מתחרים.

רשימת מקורות

מאמרים באנגלית

- Benditt, Theodore M. "The public interest." *Philosophy & Public Affairs* (1973): 291-311.
- Brewer, Paul R., and Kimberly Gross. "Values, framing, and citizens' thoughts about policy issues: Effects on content and quantity." *Political Psychology* 26, no. 6 (2005): 929-948.
- Chong, Dennis. "How people think, reason, and feel about rights and liberties." *American journal of political science* (1993): 867-899.
- Chong, Dennis, and James N. Druckman. "Framing theory." *Annu. Rev. Polit. Sci.* 10 (2007): 103-126.
- Dworkin, R. "Rights as Trumps", in *Waldron 1984*, p. 153–67
- Feldman, Stanley. "Structure and consistency in public opinion: The role of core beliefs and values." *American Journal of political science* (1988): 416-440.
- Furgeson, Joshua R., Linda Babcock, and Peter M. Shane. "Do a law's policy implications affect beliefs about its constitutionality? An experimental test." *Law and human behavior* 32, no. 3 (2008): 219-227.
- Ginossar, Zvi, and Yaacov Trope. "Problem solving in judgment under uncertainty." *Journal of personality and social psychology* 52, no. 3 (1987): 464.
- Hart, Herbert LA. "Between utility and rights." *Colum L. Rev.* 79 (1979): 828.
- Hohfeld, Wesley Newcomb. "Fundamental legal conceptions as applied in judicial reasoning." *The Yale Law Journal* 26, no. 8 (1917): 710-770.
- Kahan, D.M., Hoffman, D.A., Braman, D. and Evans, D., 2012. They saw a protest: Cognitive illiberalism and the speech-conduct distinction. *Stan. L. Rev.*, 64, p.851.
- Kunda, Ziva. "The Case for Motivated Reasoning, 108 Psychol." *Bull* 480 (1990): 480.

- Nelson, Thomas E., Zoe M. Oxley, and Rosalee A. Clawson. "Toward a psychology of framing effects." *Political behavior* 19, no. 3 (1997): 221-246.
- Taber, Charles S., and Milton Lodge. "Motivated skepticism in the evaluation of political beliefs." *American Journal of Political Science* 50, no. 3 (2006): 755-769.
- Raz, Joseph. "Professor Dworkin's Theory of Rights." *Political Studies* 26, no. 1 (1978): 123-137.
- Redlawsk, David P., Andrew JW Civettini, and Karen M. Emmerson. "The affective tipping point: Do motivated reasoners ever "get it"?" *Political Psychology* 31, no. 4 (2010): 563-593.
- Sood, Avani Mehta, and John M. Darley. "The plasticity of harm in the service of criminalization goals." (2012).
- Sood, Avani Mehta. "Motivated Cognition in Legal Judgments—An Analytic Review." *Annual Review of Law and Social Science* 9 (2013): 307-325.
- Sulitzeanu-Kenan, Raanan, Mordechai Kremnitzer, and Sharon Alon. "Facts, Preferences, and Doctrine: An Empirical Analysis of Proportionality Judgment." *Law & Society Review* 50, no. 2 (2016): 348-382.
- Tversky, Amos, and Daniel Kahneman. "Causal schemas in judgments under uncertainty." *Progress in social psychology* 1 (1980): 49-72.

ספרים באנגלית

- Dworkin, Ronald. *Taking rights seriously*. Vol. 136. Harvard University Press, 1978.
- Hart, Herbert Lionel Adolphus. *Essays on Bentham: Jurisprudence and political philosophy*. OUP Oxford, 1982.
- Waldron, Jeremy. *Theories of Rights*. Oxford, 1984
- Raz, Joseph. *The morality of freedom*. Clarendon Press, 1986.

מאמרים בעברית

אורן גזל-אייל, אמנון רייכמן, "אינטרסים ציבוריים כזכויות חוקתיות?", משפטים, מא (2011) 97
זמיר בן בשט, ארז נחום, ואמיר קולטון, "זכות הציבור לדעת: הרהורים בעקבות ע"מ 398/07
התנועה לחופש המידע נ' רשות המסים", הארת דין ה(2) (2009) 106
מיכאל דן בירנהק "הנדסה חוקתית: המתודולוגיה של בית-המשפט העליון בהכרעות ערכיות"
מחקרי משפט יט (2002) 591

ספרים בעברית:

גביון, רות, (1991) זכויות האדם והאזרח בישראל: מקראה. (עורכות: בן גל, טלי; גביון, רות)
האגודה לזכויות האדם בישראל.

פסקי דין:

בג"צ 148/79 צבי סער נ' שר הפנים והמשטרה פ"ד לד(2) 169
בג"ץ 153/83 אלן לוי נ' מפקד המחוז הדרומי של משטרת ישראל פ"ד לח(2) 393
עא 6821/93 בנק המזרחי המאוחד בע"מ נ' מגדל כפר שיתופי, מט (4) 221
דנפ 2316/95 עימאד גנימאת נ' מדינת ישראל, פ"ד מט (4) 589
עע"מ 3829/04 מכל הלב נ' עיריית ירושלים (ניתן ביום 6.12.2004)
בג"ץ 8988/06 יהודה משי זהב נ' אילן פרנקו-מפקד מחוז ירושלים (ניתן ביום 8.11.2006)
בג"ץ 2557/05 מטה הרוב נ' משטרת ישראל (ניתן ביום 12.12.2006)
בג"ץ 5277/07 מרזל נ' מפקד משטרת מחוז ירושלים (ניתן ביום 20.6.2007)
בג"ץ 73/53 חברת קול העם נ' שר הפנים
בג"ץ 4416/16 עמותת עיר עמים נגד מפקד מחוז ירושלים (ניתן ביום 5.6.2016)

בג"ץ 5546/16 בית גאה בבאר שבע נ' מפקד המחוז הדרומי במשטרת ישראל (ניתן ביום

13.7.2016)

חִקְיָה :

חוק-יסוד : כבוד האדם וחירותו, ס"ח התשנ"ב

חוק-יסוד : חופש העיסוק, ס"ח התשנ"ד

נספחים

נספח 1: שאלון פיילוט

פיילוט - שוברים שתיקה

חלק א' - שאלות אידיאולוגיה:

1. מקובל לחלק עמדות אידיאולוגיות ביחס לתחום הכלכלי-חברתי על ציר ימין-שמאל, כאשר עמדות ימניות מבטאות תמיכה ברעיונות מדיניות כגון שוק חופשי, תחרות והתערבות מעטה של הממשלה בכלכלה ובחברה; ועמדות שמאלניות מבטאות תמיכה ברעיונות מדיניות כגון מדינת רווחה ואחריות המדינה לתנאים סוציאליים כזכות, ללא קשר ליכולת לשלם. איך היית מגדיר/ה את עמדותיך הפוליטיות בתחום הכלכלי-חברתי אם 10 משמעו ימין ו- 1 משמעו שמאל?

2. מקובל לחלק עמדות אידיאולוגיות ביחס לתחום המדיני-בטחוני על ציר ימין-שמאל, כאשר עמדות ימניות מבטאות תמיכה בעמדות כגון המשך החזקת שטחי יהודה ושומרון, גם במחיר המשך הסכסוך עם הפלשתינים; ועמדות שמאלניות מבטאות תמיכה בעמדות כגון פשרה טריטוריאלית ביהודה ושומרון לצורך קידום הסדר שלום עם הפלשתינים. איך היית מגדיר/ה את עמדותיך הפוליטיות בתחום המדיני-בטחוני, אם 10 משמעו ימין ו- 1 משמעו שמאל?

חלק ב' - תנאי הניסוי

תנאי 1 (100 נשאלים)

אתה מפקד מחוז ירושלים במשטרה. מגיעה אליך בקשה מטעם ראש ארגון "שוברים שתיקה" לקיים הפגנה בתחומי המחוז.

במסגרת ההפגנה האחרונה התלהטו הרוחות עד כדי אלימות בקרב הקהל הרחב. במסגרת ההפגנה נפגעו מפגינים ושוטרים מיידויי אבנים. נזק נגרם לרכוש ובעוברי האורח נזרעה בהלה רבה.

העוזר שלך ציין כי הבקשה שהגיעה אליך הוגשה על ידי אותה הקבוצה שהפגנתה גבתה נזק רב לאנשים ולרכוש. הוא סבור כי למרות הדאגה לסדר הציבורי ולביטחון הציבור והחשש שבטיחותם של אזרחים בסביבה תיפגע בשעת התלהטות הרוחות, למפגינים עומדת הזכות להפגין ולפיכך יש לאפשר להם לקיים את ההפגנה.

1. **בהינתן הנתונים שלעיל, האם תאשר לקיים את ההפגנה?**

2. **האם השתתפת בהפגנות בעבר?**

תנאי 2 (100 נשאלים)

אתה מפקד מחוז ירושלים במשטרה. מגיעה אליך בקשה מטעם ראש ארגון "שוברים שתיקה" לקיים הפגנה בתחומי המחוז.

במסגרת ההפגנה האחרונה התלהטו הרוחות עד כדי אלימות בקרב הקהל הרחב. במסגרת ההפגנה נפגעו מפגינים ושוטרים מיידויי אבנים. נזק נגרם לרכוש ובעוברי האורח נזרעה בהלה רבה.

העוזר שלך ציין כי הבקשה שהגיעה אליך הוגשה על ידי אותה הקבוצה שהפגנתה גבתה נזק רב לאנשים ולרכוש. הוא סבור כי למרות הדאגה לסדר הציבורי ולביטחון הציבור והחשש שבטיחותם של אזרחים בסביבה תיפגע בשעת התלהטות הרוחות, למפגינים עומדת הזכות להפגין ולפיכך יש לאפשר להם לקיים את ההפגנה.

1. **כחלק מהנוהל המתבקש במשטרה לשם אישור הפגנות, עליך לשקול את הסיכון האפשרי לפגיעה בסדר הציבורי ובביטחון למול השיקול של הזכות להפגין.**
- **איזה משקל יש לתת לשמירה על הסדר הציבורי בעיניך (מ-1 עד 5. 1 הנמוך ביותר ו-5 הגבוה ביותר)?**
- **איזה משקל יש לתת לזכות להפגין בעיניך (מ-1 עד 5)?**
2. **בהינתן הנתונים שלעיל, האם תאשר לקיים את ההפגנה?**
3. **האם השתתפת בהפגנות בעבר?**

תנאי 3 (100 נשאלים)

אתה מפקד מחוז ירושלים במשטרה. מגיעה אליך בקשה מטעם ראש ארגון "שוברים שתיקה" לקיים הפגנה בתחומי המחוז.

במסגרת ההפגנה האחרונה התלהטו הרוחות עד כדי אלימות בקרב הקהל הרחב. במסגרת ההפגנה נפגעו מפגינים ושוטרים מיידויי אבנים. נזק נגרם לרכוש ובעוברי האורח נזרעה בהלה רבה.

העוזר שלך ציין כי הבקשה שהגיעה אליך הוגשה על ידי אותה הקבוצה שהפגנתה גבתה נזק רב לאנשים ולרכוש. הוא סבור כי למרות הדאגה לסדר הציבורי ולביטחון הציבור והחשש שבטיחותם של אזרחים בסביבה תיפגע בשעת התלהטות הרוחות, יש לאפשר לארגון לקיים את ההפגנה.

1. **בהינתן הנתונים שלעיל, האם תאשר לקיים את ההפגנה?**
2. **האם השתתפת בהפגנות בעבר?**

תנאי 4 (100 נשאלים)

אתה מפקד מחוז ירושלים במשטרה. מגיעה אליך בקשה מטעם ראש ארגון "שוברים שתיקה" לקיים הפגנה בתחומי המחוז.

במסגרת ההפגנה האחרונה התלהטו הרוחות עד כדי אלימות בקרב הקהל הרחב. במסגרת ההפגנה נפגעו מפגינים ושוטרים מיידויי אבנים. נזק נגרם לרכוש ובעוברי האורח נזרעה בהלה רבה.

העוזר שלך ציין כי הבקשה שהגיעה אליך הוגשה על ידי אותה הקבוצה שהפגנתה גבתה נזק רב לאנשים ולרכוש. הוא סבור כי למרות הדאגה לסדר הציבורי ולביטחון הציבור והחשש שבטיחותם של אזרחים בסביבה תיפגע בשעת התלהטות הרוחות, יש לאפשר לארגון לקיים את ההפגנה.

4. כחלק מהנוהל המתבקש במשטרה לשם אישור הפגנות, עליך לשקול את הסיכון האפשרי לפגיעה בסדר הציבורי ובביטחון למול השיקול של האפשרות להפגין.
- איזה משקל יש לתת לשמירה על הסדר הציבורי בעיניך (מ-1 עד 5). 1 הנמוך ביותר ו-5 הגבוה ביותר)?
- איזה משקל יש לתת לאפשרות להפגין בעיניך (מ-1 עד 5)?
5. בהינתן הנתונים שלעיל, האם תאשר לקיים את ההפגנה?
6. האם השתתפת בהפגנות בעבר?

חלק ג' - פרטים אישיים

נא מלאו את הפרטים האישיים הבאים:

מין: זכר / נקבה. גיל: _____ שפת אם: _____ ארץ לידה: _____

שנת עליה: _____

איך היית מגדיר/ה את יחסך לדת? חרדית / דתיה / מסורתית / חילונית

השכלה:

1. תיכונית
2. תיכונית עם בגרות מלאה.
3. תואר ראשון (פירוט: _____).
4. תואר שני (פירוט: _____).
5. תואר שלישי (פירוט: _____).

הכנסה

השכר הממוצע במשק הוא 9,650 ₪ (ברוטו). מהי רמת הכנסתך בהשוואה לשכר הממוצע במשק?

מעט מעל לממוצע במשק / הרבה מעל לממוצע במשק / השכר הממוצע במשק / מעט מתחת לממוצע במשק / הרבה מתחת לממוצע במשק

מגורים: האם את/ה מתגורר/ת בירושלים? כן/לא

נספח 2: שאלון הניסוי

הערות לחברת הסקרים:

חלק א' ו - ג' משותפים לכל המשיבים

חלק ב' כולל 8 גרסאות שצריכות להיות מוקצות באופן אקראי.

ההערות לגבי מספר הגרסאות ומספר הנשאלים בכל אחת מהן לא אמורים להיות

גלויים לנשאלים.

חלק א:

פרטים אישיים

נא מלאו את הפרטים האישיים הבאים:

מין: זכר / נקבה. גיל: _____ . שפת אם: _____ . ארץ לידה: _____ .

1. מקובל לחלק עמדות אידאולוגיות ביחס לתחום הכלכלי-חברתי על ציר ימין-שמאל, כאשר עמדות ימניות מבטאות תמיכה ברעיונות מדיניות כגון שוק חופשי, תחרות והתערבות מעטה של הממשלה בכלכלה ובחברה; ועמדות שמאלניות מבטאות תמיכה ברעיונות מדיניות כגון מדינת רווחה ואחריות המדינה לתנאים סוציאליים כזכות, ללא קשר ליכולת לשלם. איך היית מגדירה את עמדותיך הפוליטיות בתחום הכלכלי-חברתי אם 10 משמעו ימין ו - 1 משמעו שמאל?

2. מקובל לחלק עמדות אידאולוגיות ביחס לתחום המדיני-בטחוני על ציר ימין-שמאל, כאשר עמדות ימניות מבטאות תמיכה בעמדות כגון המשך החזקת שטחי יהודה ושומרון, גם במחיר המשך הסכסוך עם הפלשתינים; ועמדות שמאלניות מבטאות תמיכה בעמדות כגון פשרה טריטוריאלית ביהודה ושומרון לצורך קידום הסדר שלום עם הפלשתינים. איך היית מגדירה את עמדותיך הפוליטיות בתחום המדיני-בטחוני, אם 10 משמעו ימין ו - 1 משמעו שמאל?

חלק ב' - תנאי הניסוי (גרסאות)

תנאי 1 (200 נשאלים)

אתה מפקד מחוז ירושלים במשטרה. מגיעה אליך בקשה מטעם ראש ארגון "שוברים שתיקה" לקיים הפגנה בתחומי המחוז.

במסגרת ההפגנה האחרונה התלהטו הרוחות עד כדי אלימות בקרב הקהל הרחב. נפגעו מפגינים ושוטרים מיידוויי אבנים. נזק נגרם לרכוש ועוברי האורח חשו בהלה רבה.

העוזר שלך ציין כי הבקשה שהגיעה אליך הוגשה על ידי אותה הקבוצה שהפגנתה גבתה נזק רב לאנשים ולרכוש. הוא סבור כי למרות הדאגה לסדר הציבורי ולביטחון הציבור והחשש שבטיחותם של אזרחים בסביבה תיפגע בשעת התלהטות הרוחות, למפגינים עומדת הזכות להפגין ולפיכך יש לאפשר להם לקיים את ההפגנה.

**1. בהינתן הנתונים שלעיל, האם תאשר לקיים את ההפגנה?
כן לא**

תנאי 2 (200 נשאלים)

אתה מפקד מחוז ירושלים במשטרה. מגיעה אליך בקשה מטעם ראש ארגון "שוברים שתיקה" לקיים הפגנה בתחומי המחוז.

במסגרת ההפגנה האחרונה התלהטו הרוחות עד כדי אלימות בקרב הקהל הרחב. נפגעו מפגינים ושוטרים מיידוויי אבנים. נזק נגרם לרכוש ועוברי האורח חשו בהלה רבה.

העוזר שלך ציין כי הבקשה שהגיעה אליך הוגשה על ידי אותה הקבוצה שהפגנתה גבתה נזק רב לאנשים ולרכוש. הוא סבור כי למרות הדאגה לסדר הציבורי ולביטחון הציבור והחשש שבטיחותם של אזרחים בסביבה תיפגע בשעת התלהטות הרוחות, למפגינים עומדת הזכות להפגין ולפיכך יש לאפשר להם לקיים את ההפגנה.

**1. כחלק מהנוהל במשטרה לשם אישור הפגנות, עליך לשקול את הסיכון האפשרי לפגיעה בסדר הציבורי ובביטחון למול השיקול של הזכות להפגין.
- איזה משקל יש לתת לשמירה על הסדר הציבורי בעיניך (כאשר 1 מציין משקל נמוך ביותר ו-5 הגבוה ביותר)?**

- איזה משקל יש לתת לזכות להפגין בעיניך (מ-1 עד 5)?
2. בהינתן הנתונים שלעיל, האם תאשר לקיים את ההפגנה?

תנאי 3 (200 נשאלים)

אתה מפקד מחוז ירושלים במשטרה. מגיעה אליך בקשה מטעם ראש ארגון "שוברים שתיקה" לקיים הפגנה בתחומי המחוז.

במסגרת ההפגנה האחרונה התלהטו הרוחות עד כדי אלימות בקרב הקהל הרחב. נפגעו מפגינים ושוטרים מיידוויי אבנים. נזק נגרם לרכוש ועוברי האורח חשו בהלה רבה.

העוזר שלך ציין כי הבקשה שהגיעה אליך הוגשה על ידי אותה הקבוצה שהפגנתה גבתה נזק רב לאנשים ולרכוש. הוא סבור כי למרות הדאגה לסדר הציבורי ולביטחון הציבור והחשש שבטיחותם של אזרחים בסביבה תיפגע בשעת התלהטות הרוחות, יש לאפשר לארגון לקיים את ההפגנה.

1. בהינתן הנתונים שלעיל, האם תאשר לקיים את ההפגנה?
כן לא

תנאי 4 (200 נשאלים)

אתה מפקד מחוז ירושלים במשטרה. מגיעה אליך בקשה מטעם ראש ארגון "שוברים שתיקה" לקיים הפגנה בתחומי המחוז.

במסגרת ההפגנה האחרונה התלהטו הרוחות עד כדי אלימות בקרב הקהל הרחב. נפגעו מפגינים ושוטרים מיידוויי אבנים. נזק נגרם לרכוש ועוברי האורח חשו בהלה רבה.

העוזר שלך ציין כי הבקשה שהגיעה אליך הוגשה על ידי אותה הקבוצה שהפגנתה גבתה נזק רב לאנשים ולרכוש. הוא סבור כי למרות הדאגה לסדר הציבורי ולביטחון הציבור והחשש שבטיחותם של אזרחים בסביבה תיפגע בשעת התלהטות הרוחות, יש לאפשר לארגון לקיים את ההפגנה.

3. כחלק מהנוהל במשטרה לשם אישור הפגנות, עליך לשקול את הסיכון האפשרי לפגיעה בסדר הציבורי ובביטחון למול השיקול של האפשרות להפגין.

- איזה משקל יש לתת לשמירה על הסדר הציבורי בעיניך (כאשר 1 מציין משקל נמוך ביותר ו-5 הגבוה ביותר)?
- איזה משקל יש לתת לאפשרות להפגין בעיניך (מ-1 עד 5)?
- 4. בהינתן הנתונים שלעיל, האם תאשר לקיים את ההפגנה?

תנאי 5 (200 נשאלים)

אתה מפקד מחוז ירושלים במשטרה. מגיעה אליך בקשה מטעם תנועת "אם תרצו" לקיים הפגנה בתחומי המחוז.

במסגרת ההפגנה האחרונה התלהטו הרוחות עד כדי אלימות בקרב הקהל הרחב. נפגעו מפגינים ושוטרים מיידוויי אבנים. נזק נגרם לרכוש ועוברי האורח חשו בהלה רבה.

העוזר שלך ציין כי הבקשה שהגיעה אליך הוגשה על ידי אותה הקבוצה שהפגנתה גבתה נזק רב לאנשים ולרכוש. הוא סבור כי למרות הדאגה לסדר הציבורי ולביטחון הציבור והחשש שבטיחותם של אזרחים בסביבה תיפגע בשעת התלהטות הרוחות, למפגינים עומדת הזכות להפגין ולפיכך יש לאפשר להם לקיים את ההפגנה.

2. בהינתן הנתונים שלעיל, האם תאשר לקיים את ההפגנה?
כן לא

תנאי 6 (200 נשאלים)

אתה מפקד מחוז ירושלים במשטרה. מגיעה אליך בקשה מטעם תנועת "אם תרצו" לקיים הפגנה בתחומי המחוז.

במסגרת ההפגנה האחרונה התלהטו הרוחות עד כדי אלימות בקרב הקהל הרחב. נפגעו מפגינים ושוטרים מיידוויי אבנים. נזק נגרם לרכוש ועוברי האורח חשו בהלה רבה.

העוזר שלך ציין כי הבקשה שהגיעה אליך הוגשה על ידי אותה הקבוצה שהפגנתה גבתה נזק רב לאנשים ולרכוש. הוא סבור כי למרות הדאגה לסדר הציבורי ולביטחון הציבור והחשש שבטיחותם של אזרחים בסביבה תיפגע בשעת התלהטות הרוחות, למפגינים עומדת הזכות להפגין ולפיכך יש לאפשר להם לקיים את ההפגנה.

5. כחלק מהנוהל במשטרה לשם אישור הפגנות, עליך לשקול את הסיכון האפשרי לפגיעה בסדר הציבורי ובביטחון למול השיקול של הזכות להפגין.
- איזה משקל יש לתת לשמירה על הסדר הציבורי בעיניך (כאשר 1 מציין משקל נמוך ביותר ו-5 הגבוה ביותר)?
- איזה משקל יש לתת לזכות להפגין בעיניך (מ-1 עד 5)?
6. בהינתן הנתונים שלעיל, האם תאשר לקיים את ההפגנה?

תנאי 7 (200 נשאלים)

אתה מפקד מחוז ירושלים במשטרה. מגיעה אליך בקשה מטעם תנועת "אם תרצו" לקיים הפגנה בתחומי המחוז.

במסגרת ההפגנה האחרונה התלהטו הרוחות עד כדי אלימות בקרב הקהל הרחב. נפגעו מפגינים ושוטרים מיידוויי אבנים. נזק נגרם לרכוש ועוברי האורח חשו בהלה רבה.

העוזר שלך ציין כי הבקשה שהגיעה אליך הוגשה על ידי אותה הקבוצה שהפגנתה גבתה נזק רב לאנשים ולרכוש. הוא סבור כי למרות הדאגה לסדר הציבורי ולביטחון הציבור והחשש שבטיחותם של אזרחים בסביבה תיפגע בשעת התלהטות הרוחות, יש לאפשר לארגון לקיים את ההפגנה.

2. בהינתן הנתונים שלעיל, האם תאשר לקיים את ההפגנה?
כן לא

תנאי 8 (200 נשאלים)

אתה מפקד מחוז ירושלים במשטרה. מגיעה אליך בקשה מטעם תנועת "אם תרצו" לקיים הפגנה בתחומי המחוז.

במסגרת ההפגנה האחרונה התלהטו הרוחות עד כדי אלימות בקרב הקהל הרחב. נפגעו מפגינים ושוטרים מיידוויי אבנים. נזק נגרם לרכוש ועוברי האורח חשו בהלה רבה.

העוזר שלך ציין כי הבקשה שהגיעה אליך הוגשה על ידי אותה הקבוצה שהפגנתה גבתה נזק רב לאנשים ולרכוש. הוא סבור כי למרות הדאגה לסדר הציבורי ולביטחון הציבור והחשש

שבטיחותם של אזרחים בסביבה תיפגע בשעת התלהטות הרוחות, יש לאפשר לארגון לקיים את ההפגנה.

7. כחלק מהנוהל במשטרה לשם אישור הפגנות, עליך לשקול את הסיכון האפשרי לפגיעה בסדר הציבורי ובביטחון למול השיקול של האפשרות להפגין.
- איזה משקל יש לתת לשמירה על הסדר הציבורי בעיניך (כאשר 1 מציין משקל נמוך ביותר ו-5 הגבוה ביותר)?
 - איזה משקל יש לתת לאפשרות להפגין בעיניך (מ-1 עד 5)?
8. בהינתן הנתונים שלעיל, האם תאשר לקיים את ההפגנה?

חלק ג'-

מקובל לחלק עמדות אידאולוגיות ביחס לתחום המדיני-בטחוני על ציר ימין-שמאל, כאשר עמדות ימניות מבטאות תמיכה בעמדות כגון המשך החזקת שטחי יהודה ושומרון, גם במחיר המשך הסכסוך עם הפלשתינים; ועמדות שמאלניות מבטאות תמיכה בעמדות כגון פשרה טריטוריאלית ביהודה ושומרון לצורך קידום הסדר שלום עם הפלשתינים. כיצד היית מדרג את ארגון "שוברים שתיקה" / תנועת "אם תרצו" (כל שאלון לפי הנוסח שלו), אם 10 משמעו ימין ו- 1 משמעו שמאל?

שנת עליה: _____ . בן מיעוטים (ערבי/ה, דרוזי/ת, בדואי/ת, צ'רקסי/ת): כן/לא.

מהי דתך? יהודי/ה נוצרי/ת מוסלמי/ת אחר/ת

איך היית מגדיר/ה את יחסך לדת? חרדי/ת דתי/ה מסורתית/ת חילונית/ת

השכלה:

1. תיכונית
2. תיכונית עם בגרות מלאה.
3. תואר ראשון (פירוט: _____).
4. תואר שני (פירוט: _____).
5. תואר שלישי (פירוט: _____).

הכנסה

השכר הממוצע במשק הוא 9,650 ₪ (ברוטו). מהי רמת הכנסתך בהשוואה לשכר הממוצע במשק?

מעט מעל לממוצע במשק/ הרבה מעל לממוצע במשק/ השכר הממוצע במשק/ מעט מתחת לממוצע במשק/ הרבה מתחת לממוצע במשק

מגורים: האם את/ה מתגורר/ת בירושלים? כן/לא